Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 тыва үнделгеттингеН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл
ДЕКАБРЬ
24
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 303 (9071).
Өртээ 2 көп.

ТУДУГЖУЛАР—КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРГЕ

«Тыва көдээ тудуг» трестин № 62 көжүп чоруур колонназының коллективи юбилейлиг чылдың социалистиг чарыжыга бедик түңнелдерни чедип алган. Олар бо чылдың он бир айларының дургузунда эрткен чылдың ол-ла үеазиден 500 муң рубль хөй капитал салыышкынарын шиңгээдип алган. Колоннаның ажылдакчылары «Көк-Тей» совхозка 300 инек кирер кажааны, чаа школаны болгаш 60 аал ишти чурттаар бажыңны тудуп турар.

Бо чылын ажыглалга кирер кажааны тударын Николай Уразовтуң бригадазынга дааскан. Тудугжулар тууйбу кажааны, олче баар оруктарны кылгаш, механизмнерни, дериг-херексеелдерни эптээр арганы тургускан. 300 инек кирер үлегерлиг ындыг кажааны бистиң республикага бир дугаарында тутканы ол. Ону ажылдадырынга чүгле 5 кижи ажылдаар.

Кажааны тударынга бызаанчы-дашчылар эштер Фролов болгаш Медвиников олар эки ажылдап, хүн нормазын 140 хуу күүседип келген. Оларны улус ажыл-агый чедишкиннериниң делгелгезинге халас баар путёвка-биле шаннаан.

Колоннаның А. Сериков удуртқан бригадазы совхоз төвүнде чаа школаның тудуун эгелээн. Анаа 320 уруг өөренир, спорт залы болгаш өөредилге мастерскаалары ында бар. Школаны келир чылын ажыглалга киирер. Ажылдың темпизин дүргедедири-биле дыка хөй тудугжулар чаа мергежилдерни шиңгээдип ап турар. Чижээ, Каа-Хем райондан келген Ооржак Даңдыпчап чүгле бызаанчап билир турган, ам дашчының мергежилин шиңгээдип алган болгаш хүн нормазын 110 хуу күүседип турар. Хоочун тудугжулар Иосиф Назредин, Михаил Фомин олар аныяк эштеринге боттарының байлак дуржулгазын дамчыдып берип турар. Школаның бирги каъды дүргени-биле бедиш үнүп орар.

Ол ышкаш Николай Виноградовтуң бригадазы 60 аал ишти чурттаар бажыңның дөртү каъдын салып дооскан. Ол бригада колоннага калбарткан социалистиг чарыштың эгелекчизи болган.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИ КОММУНИЗМЧЕ УТКУЙ БАР ЧОРУУР

СЭКП ТК-НЫҢ, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ БОЛГАШ РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ССРЭ-НИҢ ТУРГУСТУНГАНЫНЫҢ 50 ЧЫЛ ОЮНГА ТУРАСКААТКАН КАТТЫШКАН БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛЫ

(Эгеан № 302 «Шында»).

1922 чылдың декабрьда совет республикаларны каттыштырар деп шпитпирлээн Советтерниң онгу Бүгү-эвилел съездизиниң соолгу хуралынга даргалап турган М. И. Калинин латви ажылчын аңгының толээлери, чажыт бөлүк коммунистер буржуаз Латвиядан мырыңай чап-чаа чедип келген дээрэн дыңнаткаш, оларның бирээзинге — эш Крустынга сос бергенин бо байырлыг шакта сактып коору артык эвес деп Латвияның КП ТК-зының бирги секретары эш А. Э. Восс чугаалаан. Ынчаарда Советтериң Бүгү-эвилел съездизиниң бедик индирилинден эш Крустынь мынча деп медеглээн: «Кандыг-даа каражаа-кагаралдардан хамаарылга чокка латви ажылчын аңгының камгалаар бодаар идеяларының боттанганын бис Советтиг Россиядан көрүп тур бис. Совет эрге-чагырганы тургузуп албаан шаанда латви ажылчын аңгы демиселин черле соксатпас».

Латвияның чаныш-сыныш чок революстуг демисели чедишкиннинг болган. 1940 чылдың чайнында Советтерниң кызыл тугу бистиң чериске база катап, ол удаада кезээмөгезиг-биле, кинскин үнген. Совет эрге-чагырганы катап тургузуп, совет улустарның акы-дуңма ог-бүлезинге кирип алган, латви улус империализмден хамаарылгалыг чоруктан, чединмес түрүгүн, ажыл чок чоруктан болгаш даарта хүнүнге бүзүревес чоруктан хосталган.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Латви ССР-ге амгы үениң күчүлүг социалистиг индустриязы тургустунган. Ол чылдарның дургузунда үлетпүр бүдүрүлгенниң хемчээли 31 катан көвүдээн, республика бедик хөгжүделіг механизаттыгган көдээ ажылагыйлыг чурт апарган. Угаанбодал культуразының капчаар-даа аажок улуг байлактары чыгдынган, ажылчы чонарның материалдыг чаагай чоруу үзүк чок экижин турар. Советтиг Латвия бодуңуң ажыл-агыйын ССР Эвилелиниң чаңгыс аай экономиктиг комшлекизинің иштинге хөгжүдүп келген болгаш, чогумна ооң ачызында үш он чылдарның дургузунда бүдүн чүс чылга дециежир шак ындыг улуг чедишкиннерни чедип алыр аргалыг болган.

Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эң баштайгы күрүнеи болур хөй национаалдыг улуг совет күрүнениң тургустунганы болза кижи төрелгетеннің төөгүзүнге кайгамчык болуушкун, марксизм-ленинчи идеяларның улуг тиилелгези, мөлүгделден болган хаанныг ёзуңуң дарлаалыңдан хосталган улустарның канчаар-даа аажок чугула чедишкини болган деп, байырлыг хуралдың киржикчилериниң изин-биле уткаалы, Румынияның Коммунистиг партиязының Чингине секретары, Социалистиг Румын Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң даргазы эш **Николае Чаушеску** медеглээн.

Чартык чүс чылдың дургузунда алдарлыг орукту эрткеш, ССРЭ бирги чергениң үлетүүрлүг, экономика, эртем, культура талазында, бүгү нитилел амыдыралында чайынаанчак чедишкиннерлиг, улам чечектелиш сайзырап турар күүчүлүг күрүне боон хуулган.

Социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга силерниң чедип алган кайгамчыктыг чедишкиннериңерге Совет Эвилелиниң өңүктери болур Социалистиг Румын Республиканың ажылчы чонары сеткилиниң ханыызындан өөрүп турар, ол чедишкиннери бистер бүгү делегейге социализмниң күштерин, делегейниң империализмге удур фронтузун быжыглаарынга база эң чугула салыышкын деп санаан турар бис.

Румын Социалистиг Республика биле Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң, Румынияның Коммунистиг партиязы биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының аразында, румын улус биле совет улустарның аразында пайыралдың болган бүгү талалыг кады ажылдажылганың харылзаалары моон соңгаар-даа улам хөгжүүр болгаш быжыгар дээрзинге бистиң быжыг бүзүреливисти база катап илередиксээн пийик мен деп, чугаазының төнчүзүнде Н. Чаушеску демдеглээн.

Индирде — Киргизияның КП ТК-ның бирги секретары — эш **Т. У. Усубалиев.**

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң иletкелинде пайыралдыг акы-дуңма совет улустарның демиселиниң болгаш тиилелгелериниң маадырлыг орууп тодаргай болгаш ханы чырытканын бистер шуптувус кайгамчык сеткил ханыышкын-биле хүлээп алдывыс деп, ол чугаалаан.

Чаа амыдырал дээш бодуңуң демиселин кыргыс улус совет улустарның чаңгыс аай одуруунга эгелээнинге кызыгаар чок өөрүшкүлүг деп, Т. У. Усубалиев уламчылаан. Кыргыс улус ооң талантыларын ажыктап, ооң эгээрдер. Ол дээрге ооң ыңай бистиң ленинчи партиявыстың хөрөнгө ханы бүзүрел, партияның болгаш чонның чарыбас холбааалының сагыш-сеткили-дир. Ол дээрге, адак соонда, — Коммунистиг партияның болгаш Совет эрге-чагырганың ажылдан кылган планнарының ужур-дузазын тодаргай билирч болгаш ону амыдыралга боттандырарынга бүгү күжүн бээриге белен чорук-тур.

Ынчангаш онза чугула чүве чүл дээрге, совет кижилериң ол сагыш-сеткилдериниң болгаш угаан-бодалдарының бистиң улуг Төрөөн чуртувустуң алдарының түүрүнде практиктиг ажыл-херектер кылдыр боттанын турары болур-дур, эштер. Бо юбилейлиг хүнверде хоорайларның болгаш көдээниң миллион-миллион ажылчы чонары ону эң-не билдингир дыл — күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруктарның дылы, боттарынга алган хүлээлгелерни күүсеткен дугайында тодаргай рапорттарның дылы-биле илергейлээннер.

Ленинчи чагыларны эдербишаан, Совет Эвилелиниң кайгамчыктыг юбилейин ооң күүү-шыдалын улгаттырын, ооң чечектелиишкининге идиг берип турар чаагай ажыл-херектери-биле демдеглээн бүгү кижилерге улуу-биле четтиривис деп чугаалаар бис. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Байырлыг хуралга чүве чугаалаан бүгү кижилерге болгаш бистиң байырлалывыска киржип келген бүгү даштыкы оңнуктерге база чүректиң ханыызындан өөрүп четтириишкинни илередиреп чөшпээреп көрүңер, эштер. Амгы үениң делегей амыдыралынга Совет Эвилелиниң ойнап турар ол ролюн бешин-биле үнелеп көргени дээш оларга ханы өөрүп четтиривис. Аңгы талазы-биле акы-дуңмалар-биле эң-сеткил каттыштырылгазы, тайбыңга ынакшылдыг күрүнелер-биле пайырал бистерге кезээде сорук киришкиниң болгаш күштүг үнер дөстери болуп келген. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң чуртувус дугайында, бистиң партиявыстың ажылчорудулгазының дугайында өңнүктериң чылыг сөстерин кижи дыңнаан санында-ла, тиилээн социализмниң делегейде баштайгы чуртунуң хамаатылары бистер бүгү делегейниң ажылчы чонарының мурнунга, бүгү кижи төрелгеттеннің мурнунга интернационалчы кавдыг улуг харыысалганы чүктеп турары кижиге онза тода билдинин келир-дир.

Совет Эвилели болгаш улуг Ленинниң чагыларынга шынчы ооң Коммунистиг партиязы улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, тайбың болгаш социал дешилге дээш демиселдің хөрөөн моон соңгаар-даа быжыг-биле камгалаар дээрзин силерге база дагын бүзүредирин чөпшээреп көрүңер, эргим өңнүктер. **(Адыш часкаашкыны).** Совет Эвилели тайбыңга ынакшылдыг күрүнелериң кезээде идегелдиг болгаш чаагай күзелдиг эвилелиги, тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарының үүрүнде кайы-кайызынга ажыктыг эгелерге дең эргелиг кады ажылдажылганы чорударынга белен эвилелги болур дээрзин бүгү кижилер билип алырын база күзеп турар бис. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Эштер!

Совет Эвилели бодуңуң догуннаашкынының ийиги чартык чүс чылынче кирип турар-дыр. Бежен чыл — күрүнеге хамаарыштыр алырга, хайнымышкынныг күштүг болгаш энергияның чалыы назын үеин, ооң-биле кады од күштү болгаш энергияны каяа ажыглаарын эки билир мерген дуржулганың үеин-дир. Келир үе чырыткылыг болгаш кайгамчыктыг болурун билгеш, ол үеже бүзүрелдиг көрүп турар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Ол чырыткылыг келир үеге чедире бээр орук биске база эки-билдиштир, ол дээрге партияны долгандыр сырый каттышкан бүгү совет улустуң ажыл-ижи, эрес-шудургу, сатылга-чурумнуг, чогаадыкчы ажыл-ижи-дир. Улуг эчис сорулганы билир чорук бистериң тус бүрүвүске болгаш бистеринің шуптувуска—бүгү хөй национаалдыг совет улузувуска кезээде орук айтыкчы сылдыс болзун. **(Адыш часкаашкыны).**

— Бистиң ынак Төрөөн чуртувус — Совет Социалистиг республикаларның Эвилели дээш! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Улуг совет улус болгаш ооң авангарды—ленинчи Коммунистиг партия дээш! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Мында олуржуп турар хүндүлүг аалчылар дээш, бистиң чуртувустуң бүгү өңнүктери дээш, улустарның хосталгазының, хамаарышпас чоруунуң болгаш дешилгезинің хөрөөн ылап үнелеп чоруур бүгү кижилер дээш! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң планетавыска быжыг тайбың дээш дашканы өөдүрерин чөпшээреп көрүңер, эргим өңнүктер! **(Диммиттиг адыш часкаашкыны).**

ПКАП ТК-ның Бирги секретары эш Эдвард Герек харыы сос чугаалаан.

ЭШ Э. ГЕРЕКТИҢ чугаазы

Эргим эш Брежнев!

СЭКП Төп Комитединиң кежигүннери болгаш ССРЭ-ниң база РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары, хүндүлүг эштер.

Улустарның бо өңдүр улуг байырлалывга киржир кылдыр чалааны дээш социалистиг чурттарның болгаш акы-дуңма коммунистиг база ажылчын партияларының делегацияларының дааскаанын ёзуулаар бистиң ханы өөрүп четтиргенивисти илередип тур мен. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилелиниң алдарлыг болгаш улуг Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле коммунистиг келир үеин тургузар дээш ажылдап турар совет улустарның чаңгыс эптиниң көргүзүүнүн бо хүннерде херечилери болдувус. Анаа сеткилдің ханыызындан өөрүп, силерге бүгү чүректің ханызындан байыр чедирип тур бис. **(Адыш часкаашкыны).**

ССРЭ-ниң чартык чүс чыл догуннаашкынының дургузунда чедип алдынган чедишкиннерни болгаш бүгү талаларга ооң хөгжүлдезинин перспективаларын эш Леонид Брежневтин иletкелинден билип алгаш, бистерниң шуптувустуң сеткилвис аажок өөрүп тур. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының ализмге удур шудургу демиселди үргүлчүлээр деп оратор чугаалаан.

Социализм болгаш коммунизм дээш, империализмге удур үр чылдардағы демиселиңге ийи чурттуң—Көрейниң болгаш Совет Эвилелиниң улустары чарылбас быжыг акы-дуңма пайырал-биле холбаалыг болу берген. Бодуңуң чоок кожазы болгаш соратинги совет улус-биле пайыралды, сырый каттыжыышкынны бистиң улус келээде кончуг үнелеп келген болгаш ол пайыралды, сырый каттыжыышкынны могат чок быжыглаарынга база хөгжүдеринге бүгү күжениишкиннерин салып турар.

Ийи чурттуң аразында пайыралдың болгаш кады ажылдажылганың чаңчылчаан харылзаалары марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы-интернационализмниң принциптеринге үндезилээн моон соңгаар-даа быжыгып, хөгжүүр деп бүзүрелин Цой Ен Ген түңнелинде илергейлээн.

Бистиң партиявыстың Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң аажок утка-шынарлыг, совет амыдыралдың эртемниг ханы анализин болгаш чугула түңнелдерни бүрүн берген иletкелин улуг кичээнгей, соныургалдыг дыңнадывыс деп, Тажикистанның КП ТК-зының бирги секретары эш **Д. Расулов** чугаалаан. Эрткен оруктуң ужур-дузазын, партияның болгаш улустуң бөгүнгү тургузукчу улуг ажыл-ижин, коммунистиг тургузуушкунуң чаа-чаа улуг перспективаларын ол иletкелде эрткен 50 чылдың бедиинден онза тодаргай көргүскен.

Совет эрге-чагырга чылдарының дургузунда Тажикистанның эрткен оруу—феодалдыг хожудаңгай үеден социализмниң тиилелгезинче, ортаакы вектерден амгы үениң бедик дешилгезинче орук ол болгай. Тажикистанның чаа тоогузу ленинчи идеяларының, социал болгаш национал дарладдың кинчилерин үзе шаппкан, бистиң чуртувустуң бүгү улустарын боттарының салым-чолунуң 'бүрүн эргелиг эолери болдурган Улуг Октябрьның чаалаан алыышкынарының чырыынга хереледнип турар. Барык чүү-даа чок турда үлетпүрүвүстү хөгжүдүп эгелээш, бөгүн Совет Тажикистанда энергетиканың 2 миллион 700 киловатт күчүлүг Нурек ГЭС чижектиг кончуг улуг бүдүрүлгелерин тудуп тургузуп турар бис. Ук ГЭС-тиң баштайгы агрегаттары коммунизмге бараан болур ажыл-ижин кылып берип турар апарган.

Бистиң чогум эң кол чаалап алыышкынывыс кайгамчыктыг кижилерлиг болганывыс ол. База-ла бүгү чурттаавыс дег, Тажикиставга Коммунистиг партиниң могат чок ажыл-чорудулгазының түңнелинде чаа салгал—бүзүрелдиг ленинчилер, патриоттар болгаш интернационалчылар, кижилериң төөгүлүг чаа шинтилежилгези—совет улустуң төлөөлекчилери дадыгып өскен.

Совет эрге-чагырганың эң баштайгы хүннериндеН эгелээш-ле Россия Федерациязының төп хоорайларындан партияның өмүнээзинден ооң төлөөлери—орус ажылчын аңгының төлөөлекчилери, башкылар биле медицина ажылдакчылары, специалистер биле эртемденнер биске кээп турган. Аңаа өөрүп четтиргенин таджик улус сеткил-сагыжында кадагалап турар болгаш кажан-даа утпас. Таджикиставга москвачылар биле ленинградчылар шефтеп турган. Ол акы-дуңма дузаламчы экономика, культура хөгжүдезиниң бүгү-эвилел деңнелин республиканың талыпкын чедип алырынга дуаа чедирген. Ол дузаламчыны таджик улус кажан-даа утпас!—деп, оратор уламчылаан чугаалаан.

Югославияның ажылчын аңгызының, Коммунистер эвилелиниң болгаш Югославия Социалистиг Федеративтиг Республиканың бүгү улустарының өмүнээзинден ЮСФР-ниң Президиумунуң Даргазының орлакчызы эш **Рато Дугович** чүве чугаалаарга, чыылганнар ону изин-биле уткаан. Д. Дугович улуг байырлаага таваарыштыр СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Советинге болгаш РСФСР-ниң Дээди Советинге, Совет Эвилелиниң бүгү улустарынга изиг байыр чедирген.

Боттарының хөй национаалдыг дем каттыштырылгазында эвилелдешкен Совет Эвилелиниң улустары чогаадыкчы күштерин калбаа-биле хөгжүдүп турган, бүдүрүкчү күштерин, эртем, культураны болгаш өөредилгени хөгжүдеринге шылгаранган түңнелдерни чедип алган. ССРЭ-ниң хөгжүдезиниң түңнелдерин магадаар-дыр бис. Ол түңнелдерни эш Л. И. Брежнев иletкелинге чугаалаан болгай. Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннары боттарының ажыл-ижинге шынаарла чоргаарланып болур-дур. Югославияның улустары Совет Эвилелиниң олар-биле паийыралдыг улустарының ындыг улуг чедишкиннеринге чүректің ханызындан өөрүп турар деп, оратор чугаалаан.

Ленинниң бодалы болгаш херээ Югославияның революстуг шимчээшкининге — ооң улустарының улусчу-хосталгалыг демиселинге, социалистиг революциязынга кеезээде сорук киирер күүчүлүг фактор, идиг боон келген, боопдаа турар. Деңгергелиг улустарның федеративтиг хөй национаалдыг дем каттыштырылгазы болур социалистиг Югославияның тургустуганы, улам ыңай хөгжүүн улустарның совет дем каттыштырылгазының үндезивин тургузуп турган, Ленинниң төлевилээни национал айтырыгның талазы-биле өөредиинге сорук кирген.

Югославия Социалистиг Федеративтиг Республика биле Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң араазында пайырал, бүгү талалыг дем каттыштырылгазы доктаамал быжыгып турар. Ону демдеглээри биске онза өөрүнчүт-дүр деп, Р. Дугович чугаалаан. Бистиң чурттарывыс аразында, ЮКЭ биле СЭКП-ниң аразында эң-пайыралды кады ажылдажылга моон-даа соңгаар улам калбарып, хөгжүүрүн күзеп турар бис. 1955 чылдың Белградка кады кылган Декларацияда болгаш ЮСФР-ниң Президентизин, ЮКЭ-ниң Даргазы Иосип Броз Титонуң болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң 1971—1972 чылдарда ужуражыышкынарының үеинде хүлээп алган кады кылган медеглелдеринде айыткан принциптер ындыг кады ажылдажылганың быжыг үндезини боон турар.

Дараазында Моолдун Арат-тың-революстуг намының Төп Комитединиң Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш **Юмжагийн Цеденбал** чүве чугаалаан болгаш ону чылганнар чылыы-биле уткааннар. Совет күрүнеңиң тургустунганының бежен чылы дээрге, совет улустуң алдарлыг юбилейи болбушаан, делегей социализмниң акы-дуңма улустарының, дешилгелиг бүгү кижи төрелгетеннің база нинти, чырыткылыг байырлалы болур деп ол чугаалаан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының түңнелинде шаандакы хаанныг ёзуның империизының бузуңдуларының кырынга тургустунган социалистиг күрүнелериң эки тура каттыжыышкынны

(Уланчызы 2-ги арында).

КРЕМЛЬГЕ ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң тургустунганыңдан бээр 50 чылынга холбаштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазал декабрь 22-де Кремльге хүлээп алыышкын тургускан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериңе кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарлары хүлээп алыышкынга барган.

Байырлыг хуралдың киржикчилери — СЭКП ТК-ның кежигүннери болгаш кежигүннериңе кандидаттар, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүннери, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары, эртемниң болгаш культураның алдар-сураглыг ажылдакчылары, совет шериг начальниктери аалга турган.

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылының байырлаалыңа киржири-биле Совет Эвилелиңде келген аалчылар — социалистиг чурттарның партия-күрүне толээлери, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның толээлериниң баштыңнары, өске-даа даштыкы аалчылар база аңаа барган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чылганнарга чүве чугаалаан.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер болгаш өңнүктер!

Бистиң хүндүлүг аалчыларывыс!

Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң бежен чылынга турасказ каткан ийи хүнүүн байырлыг хуралы доозулду. Кайгамчык сеткил өөрүнчүг хүннер болду. Ол дээрге совет улустуң бузулбас чаңгыс эвиниң, бистиң улуг Төрөөн чуртувустуң бүгү нацияларының болгаш улус чоннарының чаңгыс аай сырый каттыжыышкынының чырыткыланчак көргүзүү болду.

Ооң-биле кады бистиң күрүневистиң юбилейи социализмниң акы-дуңма чурттары-биле, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар-биле, улустарның хосталгазының болгаш хамаарышпас чоруунуң хөрөө дээш бүгү демиселчилер-биле, быжыг тайбыңның болгаш делегейге чөпүг чоруктуң бүгү талалакчылары-биле бистерни каттыштырын турар делегейге эң-сеткил каттыштырылгазының чырыткыланчак көргүзүү болу берген.

ССРЭ-ниң составында бактаан турар бүгү эвилелдешкен республикаларның, бистиң социалистиг интернационалистиг бүгү аңгыларының, совет кижилериниң бүгү салгалдарының төлээлекчилери бистиң байырлыг хуралывыстың индиринде чүве чугаалааш, эргим четтинмес совет чурттуң бүгү булуңнарында бистиң миллион-миллион хамаатыларывыстың сагыш-сеткилин илергейледилер. Ол дээрге хамыктың мурнунда бистиң Төрөөн чуртувус дээш, ооң төөгүлүг боттандырылгалары дээш, ооң бөгүшү кылып турар кайгамчык улуг ажыл-херектери дээш аажок улуг чоргаарланышкынны илередиреп чөпшээреп көрүңер, эштер. Амгы үениң делегей амыдыралынга Совет Эвилелиниң ойнап турар ол ролюн бешин-биле үнелеп көргени дээш оларга ханы өөрүп четтиривис. Аңгы талазы-биле акы-дуңмалар-биле эң-сеткил каттыштырылгазы, тайбыңга ынакшылдыг күрүнелер-биле пайырал бистерге кезээде сорук киришкиниң болгаш күштүг үнер дөстери болуп келген. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң чуртувус дугайында, бистиң партиявыстың ажылчорудулгазының дугайында өңнүктериң чылыг сөстерин кижи дыңнаан санында-ла, тиилээн социализмниң делегейде баштайгы чуртунуң хамаатылары бистер бүгү делегейниң ажылчы чонарының мурнунга, бүгү кижи төрелгеттеннің мурнунга интернационалчы кавдыг улуг харыысалганы чүктеп турары кижиге онза тода билдинин келир-дир.

Совет Эвилели болгаш улуг Ленинниң чагыларынга шынчы ооң Коммунистиг партиязы улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, тайбың болгаш социал дешилге дээш демиселдің хөрөөн моон соңгаар-даа быжыы-биле камгалаар дээрзин силерге база дагын бүзүредирин чөпшээреп көрүңер, эргим өңнүктер. **(Адыш часкаашкыны).** Совет Эвилели тайбыңга ынакшылдыг күрүнелериң кезээде идегелдиг болгаш чаагай күзелдиг эвилелиги, тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарының үүрүнде кайы-кайызынга ажыктыг эгелерге дең эргелиг кады ажылдажылганы чорударынга белен эвилелги болур дээрзин бүгү кижилер билип алырын база күзеп турар бис. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Эштер!

Совет Эвилели бодуңуң догуннаашкынының ийиги чартык чүс чылынче кирип турар-дыр. Бежен чыл — күрүнеге хамаарыштыр алырга, хайнымышкынныг күштүг болгаш энергияның чалыы назын үеин, ооң-биле кады од күштү болгаш энергияны каяа ажыглаарын эки билир мерген дуржулганың үеин-дир. Келир үе чырыткылыг болгаш кайгамчыктыг болурун билгеш, ол үеже бүзүрелдиг көрүп турар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Ол чырыткылыг келир үеге чедире бээр орук биске база эки-билдиштир, ол дээрге партияны долгандыр сырый каттышкан бүгү совет улустуң ажыл-ижи, эрес-шудургу, сатылга-чурумнуг, чогаадыкчы ажыл-ижи-дир. Улуг эчис сорулганы билир чорук бистериң тус бүрүвүске болгаш бистеринің шуптувуска—бүгү хөй национаалдыг совет улузувуска кезээде орук айтыкчы сылдыс болзун. **(Адыш часкаашкыны).**

— Бистиң ынак Төрөөн чуртувус — Совет Социалистиг республикаларның Эвилели дээш! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Улуг совет улус болгаш ооң авангарды—ленинчи Коммунистиг партия дээш! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Мында олуржуп турар хүндүлүг аалчылар дээш, бистиң чуртувустуң бүгү өңнүктери дээш, улустарның хосталгазының, хамаарышпас чоруунуң болгаш дешилгезинің хөрөөн ылап үнелеп чоруур бүгү кижилер дээш! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң планетавыска быжыг тайбың дээш дашканы өөдүрерин чөпшээреп көрүңер, эргим өңнүктер! **(Диммиттиг адыш часкаашкыны).**

ПКАП ТК-ның Бирги секретары эш Эдвард Герек харыы сос чугаалаан.

ЭШ Э. ГЕРЕКТИҢ чугаазы

Эргим эш Брежнев!

СЭКП Төп Комитединиң кежигүннери болгаш ССРЭ-ниң база РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары, хүндүлүг эштер.

Улустарның бо өңдүр улуг байырлалывга киржир кылдыр чалааны дээш социалистиг чурттарның болгаш акы-дуңма коммунистиг база ажылчын партияларының делегацияларының дааскаанын ёзуулаар бистиң ханы өөрүп четтиргенивисти илередип тур мен. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилелиниң алдарлыг болгаш улуг Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле коммунистиг келир үеин тургузар дээш ажылдап турар совет улустарның чаңгыс эптиниң көргүзүүнүн бо хүннерде херечилери болдувус. Аңаа сеткилдің ханыызындан өөрүп, силерге бүгү чүректің ханызындан байыр чедирип тур бис. **(Адыш часкаашкыны).**

ССРЭ-ниң чартык чүс чыл догуннаашкынының дургузунда чедип алдынган чедишкиннерни болгаш бүгү талаларга ооң хөгжүлдезинин перспективаларын эш Леонид Брежневтин иletкелинден билип алгаш, бистерниң шуптувустуң сеткилвис аажок өөрүп тур. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының иletкели амгы үениң берге болгаш нарын айтырыгларын шиитпирлээрин ёзуулаар ленинчи ёзу-биле көөрүүнүң үлегер-чижээ болду. **(Адыш часкаашкыны).**

Делегей төөгүзүнде хөй национаалдыг баштайгы социалистиг күрүне—ССРЭ-ниң тургустунганы үениң онза болуушкуну, капитализмден социализмче шилчиишкининиң төөгүлүг чорудулгазынга кайгамчыктыг үе-чада болуп, бүгү делегейге революстуг күштерин өзүп быжарын дүргедедип, улустарның хосталгалыг демиселинге күүүлүг чөлеңгиишти тургускан.

ССРЭ бүгү кижи төрелгетеннің идегели, ажылчы чоннарын, бүгү улустарның дешилге, тайбың болгаш социализм дээш демиселинге оларның сорук киришкининиң үнер дөзү болун келген, болуп-даа турар болгаш болур-даа. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистер, коммунистер, бүгү делегейниң коммунистериниң акы-дуңма делегей эвилелинге боттарывыстың хамааржып турарывыска чоргаарланыр бис, ол эвилелдің чөлеңгинжи СЭКП болуп турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет коммунистериниң улуг партиязының аажок улуг дуржулгазы социализмниң оруунда кирген болгаш бөгүн социалистиг күрүнелериниң күүүлүг өг-бүлезин болуп турар бистиң чурттарывыска-даа, кижи төрелгетеннің эң бедик идеалдары дээш, улустарның аразында тайбың болгаш дешилге дээш демисежип турар бүгү күштерге-даа үнезин тывылбас эртине болуп турар.

ССРЭ-ниң бежен чылының юбилейи пролетаржы интернационализмниң, ниити эчис сорулгалар дээш демиселге бистерни каттыштырып турар чарылбас харылзааларның идеяларының тиилелгезинің херечизи болур-дур, эргим эштер. Бистиң шимчээшкинивистің күүзүнүн үнер дөзү, ооң шынчы компазы ленинизм болуп турарын база дагын бадыткадывыс.

СЭКП болза бистерниң шуптувуска Ленинниң гениалдыг идеяларын болгаш революстуг дуржулгазын амыдыралга боттандырарының үлегер-чижээн берип турар-дыр. Делегейде баштайгы социалистиг күрүнеңин, бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының, бүгү-ле дешилгелиг болгаш революстуг күштериниң хөгжүлдезинде кайгамчыктыг чедишкиннер бистиң үеивистің хөгжүлдезинің кайгамчыктыг үндезини ленинизм болуп турар деп медеглээриниң барымдаазын берип турар.

Эргим эштер!

Чаа чыл чоокшулап келген. Ооң-биле холбаштыр совет улуска болгаш Совет Эвилелиниң коммунистериңе эң эки күзээшкиннерни илередирин мөңгө чөпшээреп көрүңер. 1973 чыл социализмниң, тайбың хөрөөниң болгаш улустарның акы-дуңма өзүзүнүң улам ыңайгы чедишкиннериниң болгаш тиилелгелериниң чылы болзун. **(Адыш часкаашкыны).**

— Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ленинчи Төп Комитеди дээш! **(Адыш часкаашкыны).**

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Брежнев дээш! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Улуг совет улус дээш дашканы көдүрерин чөпшээреп көрүңер! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Хүлээп алыышкын чүректің ханызындан акы-дуңма пайыралдың байдалынга эрткен.

(СЭТА).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИ КОММУНИЗМЧЕ УТКУЙ БАР ЧОРУУР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

кыныныҢ тургустунганы делегейге өзулуг төөгүлүг ужурдузалыг болган. Ол дугайын эш Л. И. Брежнев бодунуҢ илеткелинге тодаргайы-биле чугаалаан.

Бо бүгү чүүлдерни алгаш көөрге, большевик партияныҢ баш удур, өттүр билип көрген политиказы болгаш ажылчыннарныҢ база тараачыннарныҢ хөй национаалдыг эвилел күрүнезин тургузарыныҢ, ниити эчис сорулгалыг, чаңгыс эргеажыктыг хостуг улустарныҢ күштерин болгаш курлавырларын каттыштырарыныҢ төөгүге эргежок чугулазын эртемге үндезилеп тодараткан ооҢ баштыҢчызы В. И. ЛенининиҢ баш удур гениалдыг көрүүшкүнүҢ улуг күжү бүгү-ниитининиҢ магадаашкынын база катап болдуруп турар.

Бөгүн Совет Социалистиг РеспубликаларныҢ Эвилели бүгү делегей мурнунга бедик хөгжүлделиг социалистиг күрүне кыдыр көстүп, делегейниҢ ниитилел болгаш эртемтехниктиг хөгжүлдезининиҢ мурнуку одуруунда чоруп турар.

Ю. Цеденбал бодунуҢ чугаазынын кол кезиннге социалистиг чүүрттарынын тайбыңны быжыглаары дээш, делегейде дүшкүүрлүг байдалды чавырыдыр дээш демиселиниҢ айтырыгларынга доктааган.

НационализмниҢ болгаш улуг күрүнежи шовинизмниҢ идеологиязы болгаш политиказы улустарны сандарадырынга болгаш башкаларынга чедирер дээрзин акыдуцма чүрттүҢ төлээлериниҢ баштыңы чугаалаан. МаочуларныҢ улуска удур, соокязы ылгаар үүлгедишкини хамыктыҢ йурнунда кыдат улустуҢ бодунга улуг хораны чедирип турар. ПекининиҢ чагырыкчыларыныҢ национализми, ол ышкаан биче-буурай улустарны «кыдатчыдып», Кыдатта эвээш-биче национаалдарны күш-биле өскертип турарындан база көстүп турар.

ССРЭ-ниҢ тургустунганы үеден бээр эрткен чартык чүс чыл моол улустуҢ амыдыралынга, Советтер Чуртубиле МАР-ныҢ политиктиг, экономиктиг болгаш камгалал эвилели база кады ажылдажылгазын быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг төөгүлүг үе-чада болган деп Ю. Цеденбал медеглээн. МАР-ныҢ ажылчы чоннары совет өөнүктериниҢ ооренип ап турарынга чалбыштыы-биле чоргааraap. Моол болгаш совет улустарныҢ дайынчы эвилели база тулчуушкуннарга шылгаттынган пайыралы, оларныҢ акы-дуңма кады ажылдажылгазы тайбыңныҢ, социализмниҢ болгаш коммунизмниҢ эрге-ажыктарынга моон-даа соңгаар улам калбарып, быжыксын дээш моол улус бүгү чүүлдерни кылыр-лар.

Каттышкан байырлыг хуралдыҢ киржикчилеринге Совет АрмииныҢ болгаш Шериг-Далай ФлодунуҢ дайынчылары байыр чедиргеннер.

Алдарлыг совет Чепсектиг КүштериниҢ төлээлекчилери—бистиҢ улуг күрүневистиҢ акы-дуңма улустарынын ооллары—кезектериниҢ болгаш каттыжыышкынныҢ дайынчы туктарын туткан, марш аялгазынын адаа-биле Кремльде съездилер ОрдузунуҢ залынга базын кирип келгеннер. Совет дайынчыларны зада-олурганнар изиг адыш часкаашкыннары-биле туруп уткаан.

Мотоадыгжылар болгаш авиаторлар, далайжылар болгаш ракетчиктер, десантниктер болгаш танкистер, артиллерижилер болгаш кызыгаржылар Коммунистиг партияныҢ хөрээнге шынчызынын болгаш бердингениниҢ сөстерин айыткаар дээш Кремльге чедип келген. Эрткен дайынныҢ чылдарында бистиҢ Төрээн чуртувустуҢ хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш фашизм-биле тулчуушкунларга шылгараан хоочун чүүн-даа дайынчылар оларныҢ дайынчы чыскаалынын аразында эвээш эвес. Совет улустуҢ эргим үнелиг тураскаалы —үттүндүрбас 1945 чылда тиилеттирген БерлининиҢ кырынга шашкан Тиилелге Тугун ОрдунуҢ залынга хоочун дайынчылар кирип келген. Улуг салгаддарныҢ дайынчы алдарын ыдыктыы-биле камнап база калбартын турар аныяк солдаттар болгаш офицерлер хуралдыҢ киржикчилеринге байыр чедиргеннер.

ДайынчыларныҢ байырын танк полугунуҢ командири подполковник **А. В. Злобин** номчаан. Совет Социалистиг РеспубликаларныҢ ЭвилелиниҢ хамаатызынын ыдыктыг дайынчы хүлээлгезин күүсеттиишаан, бөгүн дайынчы турушкунда турарларныҢ өөрүнзиннен: чепсек талазы-биле ха-дуңмаларывыс—акыдуңма социалистиг чүрттарныҢ армияларынын дайынчылары-биле кады социализмниҢ болгаш коммунизмниҢ улуг чаалаан алышкынарын моон соңгаар-даа идегелдиг камгалаарывысты, боттарывыстын патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгевисти төлептиг күүседирвисти ие-Төрээн чурт, улуг совет улус, бистиҢ ленинчи партиявыс ажылчы чыскаалынын аразында эвээш эвес. Совет улустуҢ эргим үнелиг тураскаалы —үттүндүрбас 1945 чылда тиилеттирген БерлининиҢ кырынга шашкан Тиилелге Тугун ОрдунуҢ залынга хоочун дайынчылар кирип келген. Улуг салгаддарныҢ дайынчы алдарын ыдыктыы-биле камнап база калбартын турар аныяк солдаттар болгаш офицерлер хуралдыҢ киржикчилеринге байыр чедиргеннер.

Индирде—Армениянын КП ТК-ныҢ бирги секретары эш **А. Е. Кочинян.** Улуг совет улус болдунуҢ күүлүг хөй национаалдыг Төрээн чуртунуҢ алдарлыг юбилейин социал-политика, экономика болгаш культура хөгжүлдезинге бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгелер-биле демдеглеп турар деп ол чугаалаан. Армения совет эрге-чагырганыҢ чылдарында, чыдып калган кыдыг чер турганындан амыдыралынга, Советтер Чуртубиле МАР-ныҢ политиктиг, экономиктиг болгаш камгалал эвилели база кады ажылдажылгазын быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг төөгүлүг үе-чада болган деп Ю. Цеденбал медеглээн. МАР-ныҢ ажылчы чоннары совет өөнүктериниҢ ооренип ап турарынга чалбыштыы-биле чоргааraap. Моол болгаш совет улустарныҢ дайынчы эвилели база тулчуушкуннарга шылгаттынган пайыралы, оларныҢ акы-дуңма кады ажылдажылгазы тайбыңныҢ, социализмниҢ болгаш коммунизмниҢ эрге-ажыктарынга моон-даа соңгаар улам калбарып, быжыксын дээш моол улус бүгү чүүлдерни кылыр-лар.

Каттышкан байырлыг хуралдыҢ киржикчилеринге Совет АрмииныҢ болгаш Шериг-Далай ФлодунуҢ дайынчылары байыр чедиргеннер.

Алдарлыг совет Чепсектиг КүштериниҢ төлээлекчилери—бистиҢ улуг күрүневистиҢ акы-дуңма улустарынын ооллары—кезектериниҢ болгаш каттыжыышкынныҢ дайынчы туктарын туткан, марш аялгазынын адаа-биле Кремльде съездилер ОрдузунуҢ залынга базын кирип келгеннер. Совет дайынчыларны зада-олурганнар изиг адыш часкаашкыннары-биле туруп уткаан.

Мотоадыгжылар болгаш авиаторлар, далайжылар болгаш ракетчиктер, десантниктер болгаш танкистер, артиллерижилер болгаш кызыгаржылар Коммунистиг партияныҢ хөрээнге шынчызынын болгаш бердингениниҢ сөстерин айыткаар дээш Кремльге чедип келген. Эрткен дайынныҢ чылдарында бистиҢ Төрээн чуртувустуҢ хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш фашизм-биле тулчуушкунларга шылгараан хоочун чүүн-даа дайынчылар оларныҢ дайынчы чыскаалынын аразында эвээш эвес. Совет улустуҢ эргим үнелиг тураскаалы —үттүндүрбас 1945 чылда тиилеттирген БерлининиҢ кырынга шашкан Тиилелге Тугун ОрдунуҢ залынга хоочун дайынчылар кирип келген. Улуг салгаддарныҢ дайынчы алдарын ыдыктыы-биле камнап база калбартын турар аныяк солдаттар болгаш офицерлер хуралдыҢ киржикчилеринге байыр чедиргеннер.

ДайынчыларныҢ байырын танк полугунуҢ командири подполковник **А. В. Злобин** номчаан. Совет Социалистиг РеспубликаларныҢ ЭвилелиниҢ хамаатызынын ыдыктыг дайынчы хүлээлгезин күүсеттиишаан, бөгүн дайынчы турушкунда турарларныҢ өөрүнзиннен: чепсек талазы-биле ха-дуңмаларывыс—акыдуңма социалистиг чүрттарныҢ армияларынын дайынчылары-биле кады социализмниҢ болгаш коммунизмниҢ улуг чаалаан алышкынарын моон соңгаар-даа идегелдиг камгалаарывысты, боттарывыстын патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгевисти төлептиг күүседирвисти ие-Төрээн чурт, улуг совет улус, бистиҢ ленинчи партиявыс ажылчы чыскаалынын аразында эвээш эвес. Совет улустуҢ эргим үнелиг тураскаалы —үттүндүрбас 1945 чылда тиилеттирген БерлининиҢ кырынга шашкан Тиилелге Тугун ОрдунуҢ залынга хоочун дайынчылар кирип келген. Улуг салгаддарныҢ дайынчы алдарын ыдыктыы-биле камнап база калбартын турар аныяк солдаттар болгаш офицерлер хуралдыҢ киржикчилеринге байыр чедиргеннер.

ДайынчыларныҢ байырын танк полугунуҢ командири подполковник **А. В. Злобин** номчаан. Совет Социалистиг РеспубликаларныҢ ЭвилелиниҢ хамаатызынын ыдыктыг дайынчы хүлээлгезин күүсеттиишаан, бөгүн дайынчы турушкунда турарларныҢ өөрүнзиннен: чепсек талазы-биле ха-дуңмаларывыс—акыдуңма социалистиг чүрттарныҢ армияларынын дайынчылары-биле кады социализмниҢ болгаш коммунизмниҢ улуг чаалаан алышкынарын моон соңгаар-даа идегелдиг камгалаарывысты, боттарывыстын патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгевисти төлептиг күүседирвисти ие-Төрээн чурт, улуг совет улус, бистиҢ ленинчи партиявыс

Ю. Цеденбал бодунуҢ чугаазынын кол кезиннге социалистиг чүрттарныҢ тайбыңны быжыглаары дээш, делегейде дүшкүүрлүг байдалды чавырыдыр дээш демиселиниҢ айтырыгларынга доктааган.

НационализмниҢ болгаш улуг күрүнежи шовинизмниҢ идеологиязы болгаш политиказы улустарны сандарадырынга болгаш башкаларынга чедирер дээрзин акыдуңма чүрттүҢ төлээлериниҢ баштыңы чугаалаан. МаочуларныҢ улуска удур, соокязы ылгаар үүлгедишкини хамыктыҢ йурнунда кыдат улустуҢ бодунга улуг хораны чедирип турар. ПекининиҢ чагырыкчыларыныҢ национализми, ол ышкаан биче-буурай улустарны «кыдатчыдып», Кыдатта эвээш-биче национаалдарны күш-биле өскертип турарындан база көстүп турар.

ССРЭ-ниҢ тургустунганы үеден бээр эрткен чартык чүс чыл моол улустуҢ амыдыралынга, Советтер Чуртубиле МАР-ныҢ политиктиг, экономиктиг болгаш камгалал эвилели база кады ажылдажылгазын быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг төөгүлүг үе-чада болган деп Ю. Цеденбал медеглээн. МАР-ныҢ ажылчы чоннары совет өөнүктериниҢ ооренип ап турарынга чалбыштыы-биле чоргааraap. Моол болгаш совет улустарныҢ дайынчы эвилели база тулчуушкуннарга шылгаттынган пайыралы, оларныҢ акы-дуңма кады ажылдажылгазы тайбыңныҢ, социализмниҢ болгаш коммунизмниҢ эрге-ажыктарынга моон-даа соңгаар улам калбарып, быжыксын дээш моол улус бүгү чүүлдерни кылыр-лар.

Каттышкан байырлыг хуралдыҢ киржикчилеринге Совет АрмииныҢ болгаш Шериг-Далай ФлодунуҢ дайынчылары байыр чедиргеннер.

Алдарлыг совет Чепсектиг КүштериниҢ төлээлекчилери—бистиҢ улуг күрүневистиҢ акы-дуңма улустарынын ооллары—кезектериниҢ болгаш каттыжыышкынныҢ дайынчы туктарын туткан, марш аялгазынын адаа-биле Кремльде съездилер ОрдузунуҢ залынга базын кирип келгеннер. Совет дайынчыларны зада-олурганнар изиг адыш часкаашкыннары-биле туруп уткаан.

Мотоадыгжылар болгаш авиаторлар, далайжылар болгаш ракетчиктер, десантниктер болгаш танкистер, артиллерижилер болгаш кызыгаржылар Коммунистиг партияныҢ хөрээнге шынчызынын болгаш бердингениниҢ сөстерин айыткаар дээш Кремльге чедип келген. Эрткен дайынныҢ чылдарында бистиҢ Төрээн чуртувустуҢ хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш фашизм-биле тулчуушкуннарга шылгараан хоочун чүүн-даа дайынчылар оларныҢ дайынчы чыскаалынын аразында эвээш эвес. Совет улустуҢ эргим үнелиг тураскаалы —үттүндүрбас 1945 чылда тиилеттирген БерлининиҢ кырынга шашкан Тиилелге Тугун ОрдунуҢ залынга хоочун дайынчылар кирип келген. Улуг салгаддарныҢ дайынчы алдарын ыдыктыы-биле камнап база калбартын турар аныяк солдаттар болгаш офицерлер хуралдыҢ киржикчилеринге байыр чедиргеннер.

ДайынчыларныҢ байырын танк полугунуҢ командири подполковник **А. В. Злобин** номчаан. Совет Социалистиг РеспубликаларныҢ ЭвилелиниҢ хамаатызынын ыдыктыг дайынчы хүлээлгезин күүсеттиишаан, бөгүн дайынчы турушкунда турарларныҢ өөрүнзиннен: чепсек талазы-биле ха-дуңмаларывыс—акыдуңма социалистиг чүрттарныҢ армияларынын дайынчылары-биле кады социализмниҢ болгаш коммунизмниҢ улуг чаалаан алышкынарын моон соңгаар-даа идегелдиг камгалаарывысты, боттарывыстын патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгевисти төлептиг күүседирвисти ие-Төрээн чурт, улуг совет улус, бистиҢ ленинчи партиявыс

ЧилиниҢ чазаа болгаш чону Совет ЭвилелиниҢ экономика, политика болгаш культура талазы-биле чедиишкиннерин бедик үнелеп турар. Ол тиилелгелер чүгле совет ниитилелдиҢ эвес, боттарыныҢ социал хосталгазы дээш демисежин турар бүгү улустарныҢ база өөрүзү болур.

Куба, Перу болгаш Латин Америка диптиҢ өске-даа чүрттары-биле кады бистиҢ чүрттувус бодунуҢ тускай догуннаашкыны, хамаарышпас чоруу болгаш национал аалдары дээш улуг тулчуушкунну калбарткан. Ук демиселге хөй-хөй улустар болгаш чазактар бистиҢ-биле эп-сеткил каттыштырыш турар, ол эп-сеткил каттыштырылгазы империалистиг монополияларныҢ талазындан биске өжээнниг халдаашкыннарыныҢ амгы бо үеэзинде опза күштүү-биле илерен турар.

Хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш үр, аар дайынны чорудун турар маадырлыг вьетнам улустуҢ үлегери империализмге удур демиселге бисти хей-аҢт кирип турар. Бис бүрүҢ-биле ук демиселдиҢ талазында бис. БистиҢ улузувус, делегейниҢ улустарынын хөй нуруузу-биле бир дөмей, империалистиг агрессиянын Вьетнамда кем-херек үүлгедишкиннерин доп-дораан соксадырын негеп турар.

Чили чазактын, улусчу чаңгыс эп коалициязында кирип турар партияларын, ЧилиниҢ коммунистиг болгаш социалистиг партияларынын мында олуржуп турар делегациялары-ныҢ өөрүнзиннен, силерниҢ чүрттуларга чоокта чаа чораан Президент Сальвадор Альенде-ниҢ өөрүнзиннен Совет ЭвилелиниҢ юбилейинге байыр чедирип тур бис. «Нацияларын эки тура эвилелин—кандыг-бир нацияныҢ өске нацияны күштеп бастырын болдурбас ындыг эвилелди, акы-дуңма чаңгыс эптиҢ билдингир угаан-бодалынга долузу-биле бүзүрежир, эки тура долу чөпшээрежилгелиг ындыг эвилелди күзеп турар бис» деп Владимир Ильич ЛенининиҢ кайгамчыктыг сөстерин база катап сактып тур бис. Ленинчи бо чагыларны силерниҢ чүрттуларынын төөгүзү бадыткаан.

Индирде—Армениянын КП ТК-ныҢ бирги секретары эш **А. Е. Кочинян.** Улуг совет улус болдунуҢ күүлүг хөй национаалдыг Төрээн чуртунуҢ алдарлыг юбилейин социал-политика, экономика болгаш культура хөгжүлдезинге бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгелер-биле демдеглеп турар деп ол чугаалаан. Армения совет эрге-чагырганыҢ чылдарында, чыдып калган кыдыг чер турганындан амгы үениҢ хөй адырлыг индустриязы, механизастаан көдээ ажылагый хөгжээн, эртем болгаш культура хөгжүлдезининиҢ деннели бедик социалистиг республика болуп хөгжээн. ОоҢ үлетпүр бүдүүрлүгезинин хемчээли 500 ажыг катап өскен.

Бөгүн Армения коммунизмниҢ болгаш депшилгенин оруу-биле Совет республикаларныҢ деҢ эргелиг эвилелинде чоруп орар. Республиканын ажылчы чоннары бодунуҢ чедиишкиннерин чүүн-даа мурнунда бистиҢ чүрттувустуҢ улустарынын акы-дуңма найыралынын болгаш бот-бодунга дузалажылгазынын үре-түннели кылдыр көрүп турар, ол чедиишкиннер — бүгү совет кижилериниҢ кады кылган күш-ажылынын түннели кылдыр көрүп турар.

Орус улус болза бодунун төнчү чок революстуг энергиязынын болгаш маадырлыг чоруунун, бодунуҢ чогаадыкчы генийиниҢ болгаш күш-ажылга ынак чоруунун, харам чок дуваламчызынын болгаш интернационалчы маадырлыг улуг чоруунуҢ ачызында бистиҢ чүрттувустуҢ бүгү улустарынын ханы ынакшылын болгаш хүндүткелин чаалап алган деп А. Е. Кочинян демдеглээн. Коммунистиг тургузуушкуннун бүгү үе-чадаларында армян улуска көргүзүп келген болгаш көргүзүп турар улуг болгаш бүгү талалыг дуваламчызы дээш улуг орус улуска өөрүп четтиргенин Армениянын коммунистериниҢ болгаш ажылчы чоннарынын өөрүнзиннен ол илереткен.

Армян улустуҢ катап тургустунуушкунунуҢ болгаш чечектелиишкининиҢ кара чаңгыс шын оруу болза Улуг Октябрьнын ажыткан оруу, ленинчи партияныҢ удуртулгазы-биле акыдуңма республикаларынын күүсеттиишаан, бистиҢ ленинчи партияныҢ удуртулгазы-биле аазап тур бис деп, ол медеглээн.

Чили РеспубликаныҢ чазаанын чиңгине секретары, министр **Эрнан Дель Кантога** сөс берген.

1922 чылдың декабрьда болган СоветтериниҢ бирги Бүгү-эвилел съездизинин соонда эрткен үеде делегейниҢ овурхевирин өскерткен төөгүлүг хөй болуушкуннар болган деп оратор чугаалаан. Дыка хөй улустар капиталистиг дарааладан хосталган, национал-хосталгалыг революциялар хөгжүп турар, социализмниҢ техник-экономиктиг шынары өскен. СоциализмниҢ делегейи болгаш боттарыныҢ хосталгазы дээш революстуг демиселди чорудуп турар улустар ниитизи-биле депшилгениҢ күжү бооп, бурунгаар шимчээшкиннер, тайбыңныҢ болгаш айыыл чок чоруктуҢ идегелдиг чөленгинжи бооп турарлар.

ЧилиниҢ чазаа болгаш чону Совет ЭвилелиниҢ экономика, политика болгаш культура талазы-биле чедиишкиннерин бедик үнелеп турар. Ол тиилелгелер чүгле совет ниитилелдиҢ эвес, боттарыныҢ социал хосталгазы дээш демисежин турар бүгү улустарныҢ база өөрүзү болур.

Куба, Перу болгаш Латин Америка диптиҢ өске-даа чүрттары-биле кады бистиҢ чүрттувус бодунуҢ тускай догуннаашкыны, хамаарышпас чоруу болгаш национал аалдары дээш улуг тулчуушкунну калбарткан. Ук демиселге хөй-хөй улустар болгаш чазактар бистиҢ-биле эп-сеткил каттыштырыш турар, ол эп-сеткил каттыштырылгазы империалистиг монополияларныҢ талазындан биске өжээнниг халдаашкыннарыныҢ амгы бо үеэзинде опза күштүү-биле илерен турар.

Хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш үр, аар дайынны чорудун турар маадырлыг вьетнам улустуҢ үлегери империализмге удур демиселге бисти хей-аҢт кирип турар. Бис бүрүҢ-биле ук демиселдиҢ талазында бис. БистиҢ улузувус, делегейниҢ улустарынын хөй нуруузу-биле бир дөмей, империалистиг агрессиянын Вьетнамда кем-херек үүлгедишкиннерин доп-дораан соксадырын негеп турар.

Чили чазактын, улусчу чаңгыс эп коалициязында кирип турар партияларын, ЧилиниҢ коммунистиг болгаш социалистиг партияларынын мында олуржуп турар делегациялары-ныҢ өөрүнзиннен, силерниҢ чүрттуларга чоокта чаа чораан Президент Сальвадор Альенде-ниҢ өөрүнзиннен Совет ЭвилелиниҢ юбилейинге байыр чедирип тур бис. «Нацияларын эки тура эвилелин—кандыг-бир нацияныҢ өске нацияны күштеп бастырын болдурбас ындыг эвилелди, акы-дуңма чаңгыс эптиҢ билдингир угаан-бодалынга долузу-биле бүзүрежир, эки тура долу чөпшээрежилгелиг ындыг эвилелди күзеп турар бис» деп Владимир Ильич ЛенининиҢ кайгамчыктыг сөстерин база катап сактып тур бис. Ленинчи бо чагыларны силерниҢ чүрттуларынын төөгүзү бадыткаан.

Индирде—Армениянын КП ТК-ныҢ бирги секретары эш **А. Е. Кочинян.** Улуг совет улус болдунуҢ күүлүг хөй национаалдыг Төрээн чуртунуҢ алдарлыг юбилейин социал-политика, экономика болгаш культура хөгжүлдезинге бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгелер-биле демдеглеп турар деп ол чугаалаан. Армения совет эрге-чагырганыҢ чылдарында, чыдып калган кыдыг чер турганындан амгы үениҢ хөй адырлыг индустриязы, механизастаан көдээ ажылагый хөгжээн, эртем болгаш культура хөгжүлдезинин

ДЕЛЕГЕЙНИҢ УЛУСТАРЫНГА

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң 50 чылы-биле холбаштыр Москвага келген ССРЭ-ниң 100 ажыг нацияларының болгаш улустарының төлөөлекчилери, бистер, тайбыңның, найыралдың база акы-дуңмалышкы чоруктун чагаазын планетаның бүгү улустарынга чорудуп тур бис.

Советтер чуртунуң ажылчы чоннары социалистиг революцияны боттандырып, ажылчын тараачыннарының эрге-чагыртазын тургузуп алгаш, эчис улуг сорулганы: кижи кижини мөлчүүр чоруктан хостуг ниитилелди тургузар дээш кайгамчык улуг чурттуң улустарын сырый каттыштырарын, нациялар аразында өжөөннешкек чорукту узуткаарын, оларның кады амыдыралын идегежир чорукка болгаш найыралга үндезилеп организаастаарын, улустарның акы-дуңмалышкы чаңгыс эвин тургузарын хамыкты мурнай күүседип эгелээн.

Аймактарның, сөөк-язының болгаш националдарның чөрүлдөөлериниң алчирбези эрте буруңгу буурул шагдан эгелээн, бистиң амгы хүннериске чедир кижи төрелгетениң бүгү төөгүзүнүң дургузунда сокаал чокка үргүлчүлеп турар-дыр. Ол чөрүлдөөлер чуртларны болгаш улустарны хоозураашкынарының база хилинчек-човуланың халавынга чаңгыс эвес удаа таварыштырып, бүдүн-бүдүн диптерни оога борап келген. Шак ындыг байдалдан уштунар арганы дилеп тывар дээш дээре угаан-сарыылдыг кижилер муң-муң чылдарда демисежип келзе-даа, мөлчүкчүлөриниң тергиделиниң ужур-дүрүм чок боогдалынга таваржып келген, мнчаарга ол тергиделл национал дарлалды тывылдырып база өскүдүп турар.

Коммунистиг партияның сорук киргени болгаш удуртуп баштааны совет кижилериниң эрес-маадырлыг күзел-соруунуң боттанганын — ам бүгү делегей херечилеп турар. Чаа, социалистиг хевириниң хөй национал дыг күрүнезиниң дугайында — найырал болгаш акы-дуңмалышкы чорук-биле сырый каттышкан хостуг улустарының күчүлүг эки тура эвилелиниң дугайында кайгамчык чаагай күзел бүрүү-биле боттанган.

Октябрьга чедир төөгүде билдингир турган хөй национал дыг бүгү күрүнелер — ол дээрге, национал дар аразынга өскээнинг чөрүлдөөлериниң сокаал чок чидигленишкини боон келген. Совет Эвилелиниң хөгжүлдези оортан мырыңай өске боон турар. Ол дээрге—ооң экономиктиг, политиктиг болгаш угаан-бодал үндезиннериниң быжыкканы-дыр, ол дээрге — аңаа каттышкан улустарның чайгылыш чок сырый каттыжыышкыны болгаш чоокшулажылгазы-дыр.

Хуулгаазын чорук болгаш байдалдарның таварылга болуушкуну биске чедишкинин хандырып берген эвес, ол чедишкин дүрүм ёзугаар болган. Совет кижилер Октябрьның Улуг революциязының тиилелгезинге даянган. Хөй национал дыг чаңгыс аай өг-бүлеге улустарның хөгжүлдезиниң социалистиг принциптерин өлүм чок Ленинниң айтып бергени оларны сорук киргген. Ниитилелди эде тургузарының эртемниг теориязы-биле чепеегленген болгаш ажылчын аңгы-ның, күш-ажылчы бүгү чоннуң хөрөөнге чайгылыш чок шынчы Коммунистиг партия оларны баштап келген болгаш баштап-даа турар.

Бистиң чуртувустуң бүгү нацияларының болгаш улустарының ажылчы чоннары социализм дээш төөгүлүг тулчуушкунуңуң үеэзинде ажылчын аңгыны болгандыр сырый каттышканнар. Чогум-на социализмниң баазазынга оларның кады кылган күженнишкиннери-биле национал дарлалды дазылындан тура тыртын узуткаан, эрткен үениң колониалдыг дарлалының уржуундан нацияларның хожудангай чоруун ажып эрткен. Бистиң чуртувуска социализм, улустарның найыралының ленинчи политиказы шагда-ла эчизинге чедир тиилөөн ачызында бистиң бүгү тургузуувус болгаш бистиң бүгү амыдырал үндезиннивис интернационализмниң ёзузу-биле сиңиккен.

Делегейде хөй национал дыг эң баштайгы социалистиг күрүне-биле боттарының эп-сеткил каттыжыышкынын чайгылыш чок илергейлеп турар бүгү чуттарының ажылчы чоннарынга изин-биле өөрүн четтиргенивисти ССРЭ-ниң чартык үе чыл юбилейиниң хүнүнде илергейлеп тур бис.

Бистиң өөрүн четтиришкинивис империалистиг күрүнелериниң интервенциязынга удур «Совет Россиядан колдарың ырат!» деп лозуңнуг демисежип турганнарже; фашизм-биле өлүмүг сегиржип адымышкынга бистиң-биле кады турушканнарже; империалистиг агрессорларның кемниг бодалдарын кыңчыктырбайн, тайбыңны быжыглаарын Совет Эвилелиниң, өске-даа социалистиг чуттарның улустары-биле бир дем-билелиг чедип ап турарларже — шупту-зунче угланган.

Ленин, Коммунистиг партия Совет Эвилелин тургузуп, ооң суурун тудуп тургузарының баштайгы таваан салып тура, үүгле бистиң чуртувустуң келир үезин бодаваан. Олар бүгү кижи төрелгетениң салым-чолун оттур көрген, дарлал болгаш мөлчүлге турбас, хөй национал дыг социалистиг күрүнени тургузары кинчи-бектен эдырлырынче боттарының оруун делегейниң бүгү кижилериниң тыварынга дуза чедирер деп олар бүзүреп турган. Ындыг төлөөде, эрткен бежен чылдың дургузунда Совет Эвилели улустарының хосталгазы болгаш зас-кежин дээш демисежип турар кижилериниң талазынга чайгылыш чок туржуп, оларның шынныг хөрөөниң тиилөөринге болдунар-ла бүгү чүүлдерни кылып келген, кылып-даа турар деп, үүвеге ол чылдарже көрүнгеш чоргаарланып болур бис.

Амгы үе төөгүге көстүп көрбөөн хемчөөлдиг ниитилел чаартылгалары-биле онзагай. Социализм баштай бистиң чуртувуска тиилөөн, Европаның, Азияның база Латин Американың хөй-хөй чуттарынга тиилеп үнген, социализмниң делегей системазы тургустунган. Социалистиг дем каттыштырылгазы бүгү делегей деңшилгезиниң күчүлүг күжү боон турар.

Социализм чуттарының ажылчы чоннарының үлегерчижөөнге сорук киргген болгаш оларның деткимчезин ап турар национал-хосталгалыг шимчөөшкининиң күчүлүг тевинге шыдаштайн, колония империялары буступ дүжерге, эрткен үеде дарлал көрүп чораан хөй-хөй улустар тускай догуннап хөгжүүрүнүң оруунга кирген.

Чаа ниитилел тургузуп турар социалистиг чуттарның улустарынга изиг байыр чедирип тур бис.

Капитал чуттарында мөлчүлгеден, политиктиг болгаш угаан-бодал бектелиндеи боштунарын чедип алыр демисел чорудуп турар ажылчын аңгыга, ажылчы чоннарга акы-дуңма байырын чедирип тур бис.

Социал деңшилгениң оруунга чоокта чаа кирген улустар-биле, неоколониализмге, иштики реакцияга удур берге демисеелге боттарының аймык күрүнелериниң бүрүн эргезин болгаш хамаарышпас чоруун быжыг туруштуг камгалап турарлар-биле эп-сеткил каттыштырылгавысты илергейлеп тур бис.

Ам делегей политиказынче кайгамчык улуг массалар хаара туттунган, олар боттарының салым-чолун боттары башкарып болур боттуг аргалыг апарган. Социализм идеялары, улустарның хостуг болгаш дең эргелиг болурунуң идеялары чүс-чүс миллион кижилериниң медерелин хаара тудуп турар. Бистиң үевисте кижи төрелгетен кайгамчык улуг бүдүрүмчү күштерлиг. Эртем-техниктиг революция оларның хөгжүдезин көстүп көрбөөн хемчөөлдин-биле дүргедедип, билигже делегемнериг калбартып турар.

Делегейниң эң чугула хөй-хөй айтыгларын шиитпирлээриниң аргазы тывылбайн турар, капитализмниң уржуу-биле тывылган социал салаптар узуткаттынардан туржук, улам өндере көвүдеп турар деп үүвени көөрүүге улустар улам эптеш чок болу берген. Даарта келир салым-чолдуң коргунчуг кылдыр сагындырып кээри чер бөмбүрээниң кедергей улуг делгемнериниде амдыгаа чедир-ле дендеп, социал чөптүг эвес чорук, национал болгаш сөөк-язы ылгажыр ыызгалдар кедереп, хензиг кезин имбылыг чурттап турда, миллион-миллион кижилер ядарап-түреп турар-ла болгай. Аштаңгы амыдырал-чуртталга хөй-хөй улустарның човалаңныг улуг-хуузу болу берген. Ол бүгү— колониализмниң болгаш империалистиг дарлалдың түңнелидир.

Кижи төрелгетен делегей дайынынга чээрби беш чыл дургузунда таварыштайн келген-даа бол, аңаа сагыш-сеткил ожургаттынар барымдаазы чок. АКШ-тың Вьетнамда дерзин агрессиязы үргүлчүлеп турар. Дайынны соксадыр дугайында дугуржулгага ат салырын америк империализм сагыштыы-биле соңгаарладып турар. ВДР-ниң девискээрин араатанзыг ёзу-биле бомбалааарын ол дагын эгелээн. Буруу чок иуд-муң тайбын чурттакчылар өлүм-чидимге таваржып турар.

Израиль эжелекчилер араб черлерни ам-даа базып, тепеен турар. Сөөк-язы ылгаар чорук болгаш колония ёзу-чурумнары черни ам-даа бужартадып турар. Ол-ла бүгү XX үүс чылдың соолгу үжеп чылында безин боон турар-дыр.

Америк империализмниң Вьетнамның черинде кемниг үүлгедиглериниге тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустар-биле бир дөмей, совет улус килеңниг удурланып турар. Маадырлыг вьетнам улусту, а ол ышкаш Лаостуң болгаш Камбоджаның улустарын шиитпирлиг деткип, оларның-биле эп-сеткилиивиста оскерлиш чок каттыштырып турарывысты база дагын бадыткап, оларның шыныг хөрөө тиилөөр дээрзинге бижыг бүзүреливисти илергейлеп тур бис!

Бистер араб Чоон үүкте империалистиг агрессияга удур демисеелчилерни, колониалдыг тергиделге удур тулчуп турар улустарны шиитпирлиг деткип турарывысты бадыткап тур бис.

Улустар милитаризмге хөй миллиард албан-үндүттү төлеп турар. Тайбың, тургузукчу сорулгаларга, ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин бедиңдеринге оиза чугула ол акша-хөреңги шериг чепеөөн калбартырынга болгаш чаартырынга чарыгдаттынып, а ол чепеек империализмниң холунга турда, тайбыңга улуг айыылдыг боон артпышаан турар.

Бойдустуң байдалын улам дорайтадып, агаарны, далайларны болгаш хемнерни хоранган, хоорайларны хирлендирип турар аймылдарга удур демисел кижи төрелгетенге улам улуг ужур-дузалыг боон бар чыдар.

Совет улустуң төлөөлекчилери, бистер, өйү келген ол айтырыгларны шиитпирлээри-биле каттыжарынче делегейниң бүгү улустарын, бүгү кижилерин, оларның национал ы, шажын чүдүлгени болгаш сөөк-язы ылгал чокка, кыйгырып тур бис.

Бистер тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары, дайын аймылын болгаш империализмниг агрессиязының одагларын узуткаары дээш, улустар аразының харылзааларынга күш ажыглаалазының болгаш ядролуг чепеекти база кижилерни массалыы-биле узуткаарының өске-даа чепеектерин кезээ-моңгеде хоруудаар дугайында КНО-нуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш күженнишкиннерни каттыштырарынче болгаш идепкейжидеринче улустарны кыйгырып тур бис.

Бистер социализмниң туруштарын улам ыңай быжыглаары, колониалдыг кинчини ап өктаан чурттарның хамаарышпас чоруун быжыдары, колониалдыг дарлалды бүрүү-биле узуткаары дээш, күженнишкиннерни каттыштырарынче болгаш идепкейжидеринче улустарны кыйгырып тур бис.

Бистер ашты, ядыы-түреңги байдалды, социал талазы-биле чөптүг эвес чорукту, национал дарлалды болгаш дең эвес чорукту чок кылыры дээш күженнишкиннерни каттыштырарынче болгаш идепкейжидеринче улустарны кыйгырып тур бис.

Бистер кижи төрелгетениң культура болгаш аажы-чаңчыл талазы-биле үнелиг байлактарын реакцылыг идеологиядан, сөөк-язы ылгаар чоруктун, шовинизмниң болгаш фашизмниң оо-хоранындан камгалаары дээш күженнишкиннерни каттыштырарынче болгаш идепкейжидеринче улустарны кыйгырып тур бис.

Кижиниң долгандыр турар бойдус аймаан камгалаары болгаш катап тургузары дээш күженнишкиннерни каттыштырарынче болгаш идепкейжидеринче улустарны кыйгырып тур бис.

Бистиң чуртувустуң улустары найыралдың, хосталганың болгаш социализмниң бедик идеалдарынга моон соңгаар-даа хажык чок шынчы болур дээрзин бистер бүгү кижи төрелгетениң мурнунга совет улустуң өмүнөөзиниден байырлалдыы-биле медеглеп тур бис. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы тайбыңның программазының үндезининге бистер социалистиг дем каттыштырылгазын быжыглаары дээш, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ыңай чавырылдырары база янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелөө догуннаары дээш; улустарның национал хамаарышпас чоруу, оларның аразынга бот-боттарын хүндүлежири болгаш найырал дээш; күш-ажыл кижилериниң амыдыралын экижидери болгаш бүгү кижи төрелгетениң социал деңшилгеан дээш могаг-шылаг чок демисежир бис.

Чер кырынга быжыг тайбың, улустарның хосталгазы болгаш национал хамаарышпас чоруу тиилээр болзун! Ол бедик, кижизиг сорулгалар дээш демисеелге кижи бүрүзү киржип турзун! Тайбыңның, хосталганың, социал деңшилгениң байдалдарынга чурттаар деп кижи төрелгетениң ыдыктыг күзел-чүткүүрү боттандырарынга кижи бүрүзү бодунуң салышкынын кирзин!

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАЛАРНЫҢ ЭВИЛЕЛИНИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИ

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ

«ДЕЛЕГЕЙНИҢ УЛУСТАРЫНГА» ҚЫЙГЫРЫГНЫ СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ, ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ БОЛГАШ РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ КАТТЫШКАН БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛЫНГА 1972 ЧЫЛДЫҢ ДЕКАБРЬ 22-ДЕ ЧАҢГЫС ҮН-БИЛЕ ХҮЛЕЭП АЛГАН.

Отчёттар болгаш соңгулдалар

АВАНГАРДЧЫ РОЛЬ БЕДЭЭН

Партия организациязының таамал организастаары чаңчыл апарган. Мындыг практика коммунист бүрүзүнүң онаашкан ажыл, партийжи даалга дээш харысалгазын бедиткен.

Партия Уставының негелдерин коммунистериниң канчаар күүседип турарының талазы-биле база колхоз бүдүрүлгезинге тускай эртемниглериниң киржилгезиниң дугайында айтырыгларны партияның ажык хуралдарынга чүгаалашканының соонда, оларның бүдүрүлгеге, хөй-ниити амыдыралынга-даа киржилгези идепкейжээн. Партияның ажык хуралдарын хөй удаа эрттирип, аңаа колхозтуң тускай эртемниглерин, хөй-ниити организацияларының активтерин олуруштуруп турар.

Парторганизация колхозта профэвилел, комсомол комитединге, улусчу контроль бөлүүнге, хөрөөженнер чөвүлелинге партийжи удуртулганы эжижиткеп, оларның ажылчорудулгазын хөй-ниитиниң ортузунга идепкейжидип шыдаан. Ол колхозта хөрөөженнер чөвүлели районда эң-не эки ажылдыг чөвүлел болуп турар. (Даргазы аныяк коммунист С. Даргат) чоннуң бүзүрелин чаалап алган.

Комсомол комитеди аныяктарны колхоз бүдүрүлгезинге киириштиреринде талазы-биле кол кичөөнгейге алган болгаш аныяктарны мал ажылынче комсомолчу путёвкалар-биле чорудуп турар. Комсомол комитединиң секретарында ам аныяк коммунист Намдак алды чыл ажылдап, ол ажылга бодунуң дуржулгазын байыдып турар.

Колхозта «Билиг» ниитилелиниң бөлүүн Мөрен 8 чыл школазының башкызы О. Дамба удуртуп турар. Ооң 21 кежигүннери бо чылдың эгезинден бөөр 104 декцияны ферма, бригадаларга, суурга, ада-иелерге номчаан. Ыаңгыя ССР Эвилелиниң 50 чылынга чедишкининг ужуражыр талазы-биле районнуң социалистиг чарыжынга бедик түңнелди чедип алыр дээш партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылды эки чоруткаының түңнелинде мөренчилер багай эвес чедишкиннерлиг болган. Бода малдың баш санын өстүрер планын—103,2, хойнуун—103,4 чылгыны—113, тевени—137 хуу күүседип, күрүнеге дужаар мал продуктуларын дүктен өскезин ажыр күүседип, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң колхозтар аразынга организастаан социалистиг чарыжының тиилекчизи болуп, шилчип чоруур Кызыл тукту мөренчилериң чаалап алганы таварылга эвес.

Партия эге организациязының ниити хуралдарынга, бюроларынга колхоз даргазының, бригадирлериниң, ферма эргелекчилериниң, тускай эртемниглериниң илеткелдерин өй-шаанда дыңнап турар. Колхозчу массаларның ортузунга организастаан социалистиг чарыштың түңнелдерин доктаатканн хуусааларында үндүрүп, тиилекчилерни деткин мактаарының янзы-бүрү хевирлерин калбаа-биле ажыглап турар.

Л. АРАКЧАА.

Эрзин район.

КӨДҮРЛҮҮШКҮН

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга уткуштур Тес-Хем ыяш ажыл-агый чериниң хөй национал дыг коллективи бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар.

Ыяш ажыл-агый эргелелиниң коллективтериниң социалистиг чарыжынга бистиң коллектив үшкү кварталда эки көргүзүглерлиг болганы дээш үшкү черни эзлээн. Ажыл-агый чери 1972 чылды чедишкининг доозар дээш улам күженнишкинниг ажылдап турар. Эрткен он бир айларда бюджеттиң болгаш бөт-орулга-чарылганың планнарын чедишкининг күүсеткен. 220 гектар черге ыяшты тарып олурткан. Чаш ыяш өстүрер черде олурткан ыяштар база эки үнген.

Капитал тудуг талазы-биле бо чылын ажыл-агыйга бердинген план хуусаа бетинде күүсеттинген. Ажыл-агыйның Шуурмак салбырынга гаражты болгаш Тес-Хем салбырынга чыжыргана ажаап сайгарарының бүдүрүлге баазазының тудуун ылган. Кош-Тереке чурттарга бажыңын туткан. Ыяш дилдирер пилораманы доозарының кырында келген бис.

Арга-арыгны камгалаар, өстүрер талазы-биле ажылдардан аңгыда чоннуң калбак хереглелиниң барааннарын бүдүрерин экижидер сорулга ыяш ажыл-агый ажылдакчыларының мурнунда салдынып турар болгай. Ынчангаш келир чылын бо талазы-биле ажылдарны калбартып, планны улам улгаттырарын көрүп турар.

Бистиң ажыл-агый ёзулуг-ла интернационалчы коллектив болур. Ооң директору А. Богомолов — орус, кол инженери — тыва, инженер-экономизи С. Семенова — бурят, агроному Г. Балахчин — хакас, лесничийлерде тыва, алтай, орус кижилер ажылдап турар.

Коммунистиг партия болгаш совет чазак ыяш-ажыл-агыйын улам хөгжүдер, бойдус курлавырларының ажыглалын экижидер дээш улуг хемчегларни боттандырып турар. Ук айтырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы чугаалажып көрген болгай. Декабрь 1-ден эгелеп ыяш ажылдакчыларының шалыкын база өстүрген. Бо бүгү ада сагыш салыышкынга төлептиг харыы болза, партияның XXIV съездизиниң сорулгаларын боттандырарының улуг хөрөөнге идепкейлиг киржири болур деп, бистиң коллективтиң кежигүннери билип турар.

Д. ДОРЖУ.

Тес-Хем ыяш ажыл-агый чериниң кол инженери.

ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ДЭЭШТИИ— ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУКТА

Чаа 1972—1973 өөредилге чылында коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң политиктиг өөредилгеинге партийжи удуртулганы күштелдирер сорулга-биле СЭКП райкому тодаргай хемчегларни алгылаан. Эрткен өөредилге чылында бар турган четпестерни ханы анализтеп көргеш, чаа өөредилге чылының четчелээшкинин хынамчалыг чоруткан.

Районда партия өөредилгезиниң бүгү хевирлеринде 872 кижи хаара туттунган. Оларның 483-жү партия кежигүннери болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттар болуп турар. Ол болза районнуң партия организациязының 87 хуузу болур. Амгы үеде партия өөредилгезиниң системазында 23 эге политшкола, марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир 15 школа болгаш 7 теоретиктиг семинар ажылдап турар. Эрткен чыл-биле деңнээргe, партия өөредилгезиниң школаларының саны көвүдээн.

«Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалын удуртулга болдурбушаан, районнуң партия организациязы бо чугула участоктуң ажылын удуртуп, башкарарын эзлээн экижиткен. Эрткен чылын экономиктиг билиглериниң үндезиннерин өөренир 10 школа турган болза, бо чылын 18 школа ажылдап турар болгаш экономика айтырыгларын өөренип турарларның саны көвүдээн. Коммунистиг күш-ажылдың 6 школаларында 98 дыңнакчы хаара туттунган.

Чаа өөредилге чылын «Мурнакчы» колхозтуң парткому, райпода, Кызыл-Даг салбырда, Шуй ортумак школада партия организациялары организастыг эгелээн болгаш кичөөлдерни өйшаанда бедик деңнелде эрттирип турар.

«Мурнакчы» колхозтуң парткому (секретары эш Кудурукпай) малчыннарда өөредилгени таарымчалыг кылдыр тургускан. Өөредилге хүннеринде бригадаларже политинформаторлар айда нин удаа барып, малчыннарга лекция, беседаны кылып турарлар. Кадарчыларның коданын хайгаарал чок арттырбас сорулга-биле айның баштайгы чартында хөрөөнен кадарчыларның шуптузун, а ийиги чартында эр кадарчыларны чыыр кылдыр тургускан.

Партия өөредилгезин пропагандист кадрлар-биле бүрүн четчелээн. Политшколалар үштен 12 чыл чедир пропагандист стажтыг дуржулгалыг пропагандистер-биле хандырытынган. Пропагандистер М. Ооржак, Д. Чошкак, эрткен чылын эртемниг коммунизмниң үндезиннерин өөренир школаны чедишкининг доостургаш, бо чылын «СЭКП-ниң экономиктиг политиказының амгы үе-чадада айтырыгларын» ол-ла дыңнакчыларда өөредип эгелээннер. Хоочун пропагандист О. Чедер-ооллуң кичөөл эрттирери солун. Ол кичөөл бүрүзүн колхозтуң, бригаданың амыдыралы-биле доктаамал холбап турар. Аныяк пропагандист, колхозтуң экономизи Н. Маадыр партийжи даалганы черле ак сеткилдии-биле күүседип турар. Ол колхозтуң № 2 хойжу бригадазында экономиктиг билиглериниң үндезиннерин өөренир школада пропагандистеп турар. Кичөөл бүрүзүнде колхозтуң, районнуң амыдыралыдан тодаргай чижектерни теория-биле холбаары — пропагандистиң ажылында онзаланып турар чүүл ол.

Малчыннарда партия өөредилгези-биле кады зооветөөредилге база эки чоруп турар. 1972—1973 чылдарда мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында доктаалды малчыннарның зооветөөредилгезинге тускай кичөөл кылдыр таныштырып эрттиргилээн. Райпо коллективинде пропагандист С. С. Хертектиң эрттирип турар кичөөлдериниң идейлиг утка-шынары бедик. «СЭКП-ниң экономиктиг политиказының амгы үе-чадада айтырыгларын» өөредип тура, өске чуттарның экономиказы-биле деңнеп, үениң чугула айтырыглары-биле холбап турарындан дыңнакчыларның билин бедик. Шак мындыг мергежилдиг пропагандистерге район төвүнде «Эртемниг коммунизмниң үндезиннерин» өөренир школаның пропагандизи К. Чүльдүм, Кызыл-Даг салбырның Кудута хой бригадазының «Экономиктиг билиглериниң үндезиннерин» өөренир школаның пропагандизи А. Дамдын болгаш ооң-даа өскелерни хамаарыштырып болур.

Партия өөредилгезиниң системазында шупту 77 пропагандист ажылдап турар, а оларның 61-ри коммунистер, Пропагандистериниң 53 хуузу дээди, а артканнары тускай ортумак эртемниг боон турар.

Партия өөредилгезиниң школаларының хой кезин ийи-ийи пропагандистерлиг, олар республикага болгаш районга болгулаан семинарларга тускай белеткелдерин эрткилээн.

Районда 84 агитквартира бар. Олар бо чылын эвилелдешкен 15 республикаларның төөгүзүн өөренирлер. 1201 комсомолчулар болгаш аныяктар комсомол чырыдышынының 23 политбөлгүмнерде хаара туттунган. Ук болгүмнер эртем-билиниң, пропагандисчи мергежилиниң-даа талазы-биле шилиттинген пропагандистер-биле бүрүн хандырытынган, оларның 70 хуузу коммунистер.

Ооң-биле чергелештир партия, комсомол өөредилгезинде четпестериниң барын демдеглээр керек. «Тээли» совхозтуң төвүнге—(партком секретары С. Баймс-оол) Найырал салбырга, районнуң харылзаа белдиринге, партия, комсомол өөредилгези улуг өзалдаашкын-биле эгелээн, дыңнакчыларны долузу-биле хаара тудар ажылче ыда партия, комсомол организациялары, коллективтиң удуртукчулары кошкак кичөөнгей салып турар. «Кара-Хөл» колхозта байдал база-ла ооң дээредевес, малчыннар долузу-биле политөөредилгеде хаара туттунмаан.

Районнуң бүгү партия организациялары болгаш пропагандистер коммунистериниң марксизм-ленинчи өөредилгезин экижидер талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салган сорулгаларын чедишкининг күүседир дээш күженнишкининг ажылдаар ужуралыг.

Х. КАРА-ООЛ,

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң пропаганда болгаш агитация кидизиниң эргелекчизи.

ЧАГЫДЫЛГА ТИРАЖЫ НЕМЕШКЕН

1973 чылдың баштайгы хүнүнден эгелеп номчукчуларның ап номчуурун солуннарга болгаш журналдарга чагыдылга кылырының хуусаазы доозулган. Республика найысылалының болгаш хоорай чоогунуң суурларының чурттакчылары 69 муң ажыг экземляр солуннар, журналдарны чагыдып алганнар. Бо чылдың деңнели-биле алырга, бистиң номчукчуларывыс келир чылын 4 муң экземпляр солун, сеткүүлдү хөйнү чагытканнар.

Төп солуннарның, журналдарның болгаш «Шынын, «Тываның аныяктары» солуннарының тиражы элээн немешкен. 1972 чылдың деңнелинден номчукчулар «Тываның аныяктарын» 201, «Шынны» 115 экземплярны хөйнү чагытканнар. Ол ышкаш «Комсомольская правда» солунга, «Комсомольская жизнь», «Юность», «Юный натуралист» журналдарга чагыдылганың ниити саны көвүдээн.

Чаа чылдың чагыдылгазынга чедип алдынган бо чедишкиннеринге парлалганың хөй-ниити тарадыкчылары улуг рольду ойнаан. Оларның аразында он ажыг чылда парлалганың хөй ниити тарадыкчылары болуп ажылдаанар эвээш эвес. Ылаңгыя божуур бажында П. Крупская, уруглар эмнелгезинде М. Визборова, пиво заводунда Т. Сильякова, республиканың санэпидстанциязында Л. Шуклина, турберкулёз диспансеринде К. Зубкова, облпрофчөвүлелинде Н. Севен, авиапортта Л. Макаров, «Найырал» кино театрында М. Гнусарева, «Кызыл тудуг» тудуг эргелелинде Е. Чуркина дээш өскелер-даа парлалганың хөй ниити тарадыкчызы болуп, үр уеде ажылдап келгеннер.

Үстүнде адаанывыс коллективтерде парлалга чагыдылгазынга белеткел ажыллары августуң эгезинде-ле эгелээн болгаш номчукчуларның солун, сеткүүлдү чагыдып ап турарының хемчээли чыл бүрүде өзүп келген. Үстүнде адаанывыс парлалганың хөй ниити тарадыкчыларының нургулайы-ла келир чылдың парлалга чагыдылгазының баштайгы хүнү сентябрь 1-де «Союзпечать» агентилелиниг ажылчы чоннуң солун, сеткүүл чагытканы квитанциларны дужаап эгелээннер.

Ол ышкаш № 3 АТБ-де парлалганың хөй ниити тарадыкчызы А. Олейник, орук эргелелинде Т. Шишкина, даарылга комбинадында Е. Акулова, «Тыва тудуг» трезинде А. Черепакова, туйбу заводунда А. Адам олар парлалга чагыдылгазының үезинде номчукчулар-биле эки ажылдааннар. 1973 келир чылдың парлалга чагыдылгазын үлегерлиг чорутканы дээш хуу чагыглар кылыр фабрикада парлалганың хөй ниити тарадыкчызы А. Вяткина, респотребсоюзтуң АТБ-зинде М. Лопатина оларны СЭКП хоорай комитединиң макталга бижин-биле шаннаан. Ооң ынай «Правда» деп ном үндүрер чериниң макталга бижин-биле комплектиг экспедициязда С. Крыцина биле шупту 4 кижи шаннатканнар. Ол ышкаш «Советская Россия», «Социалистическая индустрия» солуннарының макталга бижиктерин алганнар база бар. Парлалга чагыдылгазының болгаш үүрмектеп садар хоорайның «Союзпечать» агентилелиниң макталга бижин-биле парлалганың хөй ниити тарадыкчылары 6 кижи шаннаткан.

Бо чылгы парлалга чагыдылгазының кампаниязында хоорайдан болгаш хоорай кыдыы суурлардан сүт заводунун, амыдырал хандырылга комбинадынын, автосептелге заводунун, «Сельхозтехника» АТБ-зинин, суг ажыл-агый черинин, «Тыва кедээ тудуг» трестин комплектация эргелелиниң, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунун, септелге тудуг эргелелиниң, Сесерлиг селпозунуң коллективтери парлалга бижидилгезиниң талазы-биле онза хожудан, куду деннелдиг болган.

Маңаа хамыктың мурнунда парлалганың хөй ниити тарадыкчыларын эвес, ол черлерде партия, комсомол организацияларының секретарыларының бүдүргүлге, албан организация черлериниң удуртукчуларының болгаш профкомнар даргаларының парлалга чагыдылгазының кампаниязын чугулага албаанын херечилеп турар.

Солун-сеткүүл чагыдылгазын чорудары чаңгыс угда эрттириптер кампания хевирлиг эвес, үргүлчүнүң хөрөөдир. Ынчангаш парлалганың хөй-ниити тарадыкчыларының, «Союзпечать» харылзаа ажылдакчыларының сорулгазы номчукчуларның 3,6 ай болгаш хуусаазы төнер солуннарының, журналдарының хуусаазын узадыр, чагыдылга кылбаан чаа номчукчулар-биле ажылдаары болур. Бистиң бо хүнгү чижээвис-биле алырга безин 1536 экземпляр «Комсомольская правда»; 294 «Советская торговля», 489 «Правда» солуннарының хуусаазын узадыры көрүнүп турар. Ынчангаш партия, комсомол, профэвилел организацияларының мурнунда номчукчулар-биле парлалганың хөй ниити тарадыкчыларын, харылзаа ажылдакчыларын дамчыштыр ажылдаар улуг сорулга салдынып турар.

Л. БОЧКАРЕВА.

Кызыл хоорайның «Союзпечать» агентилелиниг инструктору.

IV. КУЛАКТЫҢ ҮҮЛГЕДИИ

(Уланчызы. Эгези № 292, 293, 295, 297 «Шында»).

Эртен. Частың, хиндииинде хир чок аяс эртени. Хүннүң херелдери коданда ойнай берген. Анаада-ла куш дан бажында ажыл аттары суггарар Даваанын дааш-шимээнидаа дыңналбас. Харын ол эртен ийи кожай оттүнүшкен чүве дег, кайызы-даа бөөлдеш бажындан элеңнедип үнүп келгеннер.

Ширнин чүү-даа болза, кодан баштыны кижи болгаш, өөру-куду көргүлеп чоруй, баш-мээзинде танмаланып сине берген чанчылы-биле алгырган:

— Даваа!

Харыылаваан.

Дагыннаан.

Сураг.

Ширнин Конгурааже көргеш, өөрүп чугаалаан:

— Эрлер самогон, хаван чаг куш хой чээн. Улуг уйгу салган. Че, баар, одурар аа, тааниш.

— Охаай, оттурар, оттурар. Аът-хөлдү барып көрээли—деп, Конгураа оозун деткээн.

Ийилээ аът кажаазынче шиглиг кылаштажыкан.

Херекселдер кургадыр бажын чанынга кээрге, оон эжиин улуг доорбаш-биле даштындан так иттирип каан болган.

Ширнин ону бир ийинче чайлады идипкеш, эжикти ажыдыпкан—ийи кижи өлүг чүве дег, шимчеш-даа дивес.

Шала кырында чытканын тургузуп тырткан — ковайыш келзе-ле Даваа—хүлүглүг болган.

— Чүү болду?—деп, Ширнин баштай кайгап айтырган.

—Кожай, дүне дээрбечилер келген. Чүге-ле чүве-ийик, аная хей-ле бисти өлүрер бис дээш турун бергеннер. Амытын көнчүг боорга, чанып-чаштыдывыс-даа. Ынчаарывыска хүдүгүлеп кагдылар.

— Оон?

— Үнгеннер. Шимээни эжикти бир-ле аар чүве-биле базырыпкан бардылар.

— Үнүп чадалтывыс. Алгырып-кышкырыштывыс. Силер-даа келбединер.

— Кымнарыл, таныыр сен бе?

— Чок. Керосин төнгеннер—бажың ишти караңгы турган—дээш, Даваа бажын чайгаан.

— Үннериниден-даа танывадың бе?

— Чок. Шоолуг чугаалашпаннар.

— Орустар бе, тывалар бе?

— Холушкак.

— Чүге келгенин чугаалавадылар бе?

— Чок, кожай.

— Аттар албаан бе?

— Та, билбес бис.

Ширнин холдары, буттары хүлүглүг Даваны дашкаар үндүр сөөртү берген:

— Аттар чок болза, сени дөмей-ле өлүрер мен—дээш, эки аттар турар шоочалыг кажааже чүгүрген.

Конгураа ыяш орун кырында чыпшыр шарып каан Ассыгбайны база алгырты-ла берген. Үё-човуур бичии бажың сыңмас:

— Өршээнер, үё-үё. Эзирээш билбестээн-дир мен.

— Ам билиндиң бе?

— Ийе, үё-үё!

—Сени кым бектеди, сек?

— Билбес мен.

— Аттар кайдал?

— Шоочалыг кажаа иштинде.

— Авыяастава. Аттар чок болза сени мен шинме — дээш, Конгураа оон бажыйче шашкылап, дуга сегирип алгаш, оргазынче каш-даа уллаан.

Оон Ассыгбайның чүгле ийи будунун хүлүүн чешкеш, соккулап туруп дашкаар үндүрүп келген.

Ширнинин хөрээ-хөрек-ле эвес, бакка даалаткан мажаалай-ла:

— Аът чок — дээш, Конгурааже көрген.—Сен база, мен база. Шупту чок, оор салган. Ам канчаар аа?

— Хамык бала бо шулбустарда. Сон турган сөгледир херек. Ыстоопка.

— Тааниш, ам стопка салбас. Алаак чоруур. Аскы салыр. Аът шанак салыр—дээш, Ширнин узун хончулуг сапык идии-биле Даваанын арнынче хөме тепкен — думчуктан хан аттыга берген.

Конгураа чүвениң аянын биле тыртып кааш, база-ла хөректенген:

— Бужар шулбустар! Силерни алаакка аскылап каар бис. Аттар кайдал, сөглелер! —дээн.

Ширнин Даваанын хөрээнче база бир тепкеш, чадагай кажааже маннаан. Адыг-Хүрен аттар аразында база чок болган. Топтан көрген—бажында чуларлыг чаңгыс-даа мал чок. Өдү чарлы бер часкаш, дедир чүгүрген.

Бажың чанынга кээрге, Даваанын аскы, думчуундан төгүлген хан инек соккан чүве-ле—ожук орну хире черде оргуланы берген. Оон чүгле ийи караа кылаңнаар. Конгураа Ассыгбайны өзээр хой дег ойтур каап алган боостаалаан, оозун чыгаанга кииртип, бижээниң бизин чылгаткан олурган.

Ыт-куштун, эрии-содааның шимээн-даажыдар бажыннарга кижи артпаан: Даваанын кадайы ажы-төлү-биле, Көк-Хевек, Кара-Кочал, Катя суглар шупту чугүржүп келгилээн.

— Мангыстар, канчап турарыңар ол?—деп, келгеннерден Катя кымны-даа мурнай кышкырыпкан.

Ширнин оон тонунун моюндуруундан боой тутканш, он талакы дискээ-биле иштин өрү алзы күдүктөпкен—Катя доң черже пет дээн. Араатаннаан Ширнин Катяже көрүнмейн-даа, Даваанын чүржүзү оолче хөректенген:

— Аттан дүрген шанакта..!

Долчан Катяны тургузуу тырттарга, Ширнин ону база күстуктур идип чорудупкаш, бажыныче маннаан. Оон келзе-ле, ланчыы тудуп алган болган:

— Кыра боолагылап каар мен. Анмаарны дүне кымнар үрээнил?—дээш, Катада-ла барган.

— Мен кадарбаан мен.

— Боо-чепсекти кымнар оорлаанył, аштангы аза, сөглө!

— Билбес мен, мангыс!

Ындыг харыы ыныгаш Ширнин доорбаш кырында иштин түттүнүп алган олурган Катаның чулчугайынче боо ужазы-биле үстүрүпкен Катя чүгле ийи-үш багайтыр алгырган:

— Долчан, үгбай, уруумну... Кыстын бажы сандайланып олурган доорбажын ажылдыр черже халаш дээн, эрүп албаан узун сарыг таңжы бастыраг дээш күрүп үзе кескен кызыл-тас снову-ла—саглаш кылынган.

Ханга-чинге боташкан-даа болза, Даваа ону көрүп чадааш, шуут-ла күскүннагылапкан:

— Ханга бөкпээн мангыс! Мээн-биле бериш! Хайыраан Катяны...

Ширнин ам-ва миннип келген дег, Катяны барып тургузу тырткан—шимчеш дивээн, дээр өннүг ак-көк чараш карактары девин-не шимдине берген. Долчан болгаш долгандыр турган уруг-дарыг ыглажыткан.

Кежээдеп турган Конгураа бала сести берген: чавыдактай мунун алган олурган кижизинин кырындан туруп келген. Ассыгбайның үё-човууру ам-на намдаан.

Ыттар аал мурнунче шимээн алган дег болза-ла, дүүн Конгураанын келген орундан ийи аттыг кижи караңнадып кел чораан. Чедип келзе-ле—Степанның акызы бала бир эштиг болган.

Олар баштай ангадай бергеннер. Чугааны Степан эгелээн:

— Аттар чок. Сарала база. Бо байныы база—дээш. Конгурааже айытканн.— Оорлай бергилер.

— Кажан?—деп, акызы каржы айтырган.

— Дүне.

— Чүну көрүп турган сен. Чугаалажык мен чоп. Боо-чепсээн?

— База чок. Анмаарны үрээш, алгаш барганнар-дыр.

— Кымнар?

— Билдинмес.

— Аза-ла алзын. Кым сөглээнин? Кадайым дээр чылбыган бе?

— Өске билир кижи чок—дээш. Степан доорбаш чанында шойлу берген чыткан Катяже айыткан. — Бо аза Даваага сөглээн боор. Ол дүне калы арылдырыпканы ол-дур. Оон артында мегелеп бектедип алган көрбес бе.

— Ам канчаарыл?

— Мону дораан өлүрер херек — дээш, Степан Даваанын оргазынче сапык идии-биле база бир нагаан.

Улуг Ширнин ам-на чүвенин ужуруп билип кааш, дунмазын дужаан эгелээн:

— Инектерни Чыдыг-Алаак бажында чиглээн хөлдерже чыгап киирер. Дүрген бадырт. А бо чүведерни—дээш. Даваа биле Ассыгбайже айыткан.— Бир черинге—Чаңгыс-Хадыңга аппарып алар. Дүргедээр херек!

Б. КАРАШПАЙ.
(Уланчылыг).

СЭТА-ның «хөктүг бөөлденишкин» деп фотоэтюду

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессиязы декабрьның 29-та, эртенгиниң 10 шакта Кызылга, Политчырыдыышкын бажыңынга ажыттынар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттар төлээлекчилериниң хуралы декабрьның 29-та, эртенгиниң 9 шакта Политчырыдыышкын бажыңының улуг залынга болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессиязынга келген депутаттарның бүрүткелин декабрьның 27-де, 9 шактан эгелеп чорудээр.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң X сессиязы 1972 чылдың декабрь 27-де СЭКП хооркомунун хуралдаар залынга болурун депутаттарга хооркүүсков дыңналып тур.

Сессиянын хүн айтырыы: **«Хоорай Совединиң күүсковунун 1972 чылда чорутнан ажылының дугайында отчёт».**

телевидение

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өцнүг телекөргүзүү. Мультфильм. 12.30—**«Энергетиктер хүнүнге». ССРЭ-ниң энергетика болгаш электрификация министри П. С. Непорожний дамчыдылгада киржип турар.** 13.00—Өцнүг телекөргүзүү. **«Кино аян-чоруктарының клуву».** 14.00—Өцнүг телекөргүзүү. **ССРЭ-ниң 50 чылынга тураскааткан. спортчу байырлал.** 16.15—16.25—Чапсар. 16.25—Өцнүг телекөргүзүү. **«Чайка».** Уран-чечен фильм. 18.00—**«Кадыкшылга».** Эртем-тайылбырлыг программа. 18.30—**«Чукоккала»** Эртем-тайылбырлыг фильм. 18.00—Өцнүг телекөргүзүү. **«Артлото».**

КЫЗЫЛДАН

20.30—**«Малышок».** Уругларга дамчыдылга. 21.00—**«Бонивурнун чүрээ».** Уран-чечен фильм. 4-кү серия.

МОСКВАДАН

22.00—Медээлер. 22.10—**«Музыкалыг чарлал».** 23.00—23.30—**«Ye».** Информастыг программа.

ДЕКАБРЬ 25-ТЕ

19.00—Телемедээлер. 19.20—**«Горизонт».** № 3 киножурнал 20.20—**Күрүнеин күш-ажылчы ажаалга кассаларының 50 чылынга.** Дамчыдылга. 20.50—Телемедээлер. 21.00—Чарлалдар, реклама. 21.05—**«Турк аганың чагыы»** Уран-чечен фильм. 22.35—23.25—**«Мээн үнүмүү—сенээ». Фильм-концерт.**

Агаар

Республикага шокар булуттаар, чамык черлерге хар чаар. Барыын таладан тавында хат хадыыр. Агаарның температуразы дүне даглыг черлерге 20—25 градус, өске черлерге 28—33 градус соор. Хүндүс даглыг черлерге 13—18 градус, өске черлерге 23—28 градус соок болур.

Кызылга шокар булуттаар, дүне хар чаар, чыварлаар. Дүне 30—32 градус, а хүндүс 24—26 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Даурия»** 10.30, 13.40, 26.50, 20.00, **«Хөгжүмнелдир чаңгылаан-на!»** 9.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Довранның ужуралдары»** 22.20, **«Эртинелиг хол»** 13.10, **«Будаан каапкан истер»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Келир үе дугайында сактыышкыннар»** 11.00, 17.00, **«Манап тур бис, оол»** 13.30, 15.15, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Мультчыывды** 9.00, 12.30, **«Канибта куюнун чажыды»** 10.30, 14.30, **«Доозазынга карадап турар»** 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

КОМПЛЕКСИЛИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫН КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ: **«Разведкага болган чорук»** 13.00, **«Холдарының чылыы»** 15.00, 17.00 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫН 10 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ: **«Зоя»** 17.00, **«Дириглер болгаш өлүглер»** (1-ги, 2-ги кезектери) 19.30 шактарда.

ДЕКАБРЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Билингеннің чагыы»** 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Гиппократтың дангыраа»** 15.00, 18.40, **«Ааскежиктин хүнү»** 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Дээвирден базым»** 15.00, **«Будаан каапкан истер»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Муму»** 9.00, 10.50, **«Кижи—амфибия»** 12.40, 14.40, **«Даурия»** (1-ги, 2-ги кезектери) 16.50, 20.00 шактарда.

КОМПЛЕКСИЛИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫН КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ: **«Кыска хүнде узун орук»** 18.30, 20.20 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫН 10 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ: **«Холдарының чылыы»** 18.00, 20.00 шактарда.

КЕЛИР ЧАА ЧЫЛ-БИЛЕ ЭРГИМ ЭШТЕР!

КЫЗЫЛДЫҢ МАГАЗИННЕРИНГЕ МООРЛАП КЕЛИҢЕР!

Байырлал бүдүүзүнүң хүннеринде чайынаныр турар, өөрүнүүр чырык белектер садып алырыңарны күзеп тур бис, эргим садып алыкчылар. Бистиң садыгларывыстан ындыг белектерни эңдере тып алыр силер.

Белектер. Оларны бээри, алыры-даа аажок-ла өөрүнчүг!

Боттарының чоок кижилеринге бээр белектерни кандыг кижилер шилип албас, бербес дээр, садыгларга кандыг-кандыг белектер турбас дээр.

Белектиң үнези оон өртээнде эвес. Силериниң белээнер — угаан-бодалдың чогаадыы болза, амыдыралдың чараш мөзүзүн үнелеп билир болгаш ону чонга пептередиксээр кижилер бодап тыпкан, шилип берген болгай. Оон кол үнези ол.

Аал иштин каастаар, ону чурттаксанчыг аян-шинчи киирер белек черле чарашсынчыг.

Белекти сергелекте, оон тайылбырлыг бижиин ийикпе өртектүнезин айытқан марказын ап каастарын боданар.

Белек алгаш, силер база өөнүктеринерже кичээнгей салыр үжүрлүг силер—белекти ыяап-ла часкаш, ону үнелеп турарынарны чугаалап берилер.

Кызылдың садыг магазиннериниң коллективтери силерге күүл-бүрү хей-хей белектерни белеткеп делгээн.

Жилпосёлокта 19 дугаар болгаш Алгы заводунда 18 дугаар магазиниерден хейлен, платье даараар, чараш торгу аймаан садып ап болур.

Трикотаж кылыгларын, костюм, пальто даараар пөстерни, галантерея кылыгларын, аржыылдарны, парфюмерия бараанарын садарынга 13 дугаар магазин (Восток) белеткеп делгээн.

Телецентр чоогунда 47 дугаар магазинге баргаш, аянныг чараш кылдыр ксилокорд деп кылымал удазыдан аргаан төстен даараан, хереэжен тон, эр кара майыктааштар садып алыр силер.

Оон аңгыда, «Аялга» магазинде болгаш «Саян» универмагта Чаа чылга таварыштыр садар чаа бараанар делгиири организастаттынган.

Бистиң магазиннеривиске келгеш, холунар куруг үнмес. Бодунарга ийикпе өг-бүленерге чаа бараанны черле садып алыр силер.

Байырлалга таварыштыр дүк ийикпе торгу бүдүштүг, чиих пөстен мындыг чараш платье даарадып бээрин сүмелеп тур бис.

Каасталгазы—удазыннар-биле ийикпе хензиг чинчилер-биле даараан угулзалар.

Платье даараар пөстү үлетпүр барааннары садар магазиннерин салбырларындан садып ап болур.

УРУГЛАР ДУГАЙЫН УТПАҢАР

Уругларның байырлалы улуг кижилерден, оларның сагыш-сеткилиинин байдалындан болгаш кичээнгей салырындан хамаржыр болгай.

Уругларыңарга белек кылдыр ойнаарактардан, конфеталардан садып берилер.

Долгандыр турар делегейниң ужурун чаштың билип алырынга ойнаарак дузалаар, ойнаарактар уран чүүлдү үнелеп билир кылдыр уругну кижизидер, оон салымныг күзел-сонуургалын илередир.

Столга ойнаар оюннар уругнун хайгаараачал, угаазылакчы, сагыныг харыы бээр чанын сайзырадыр.

Чымчак ойнаарактары бичии уругларга бээр.

Уругларга ойнаарактан артык өөрүнчүг, оон өске белек-даа турбас.

«Детский мирдеп» силерни чеже-чеже чүүл-бүрү белек садып албас дээр: 26-даан 42 чедир размерлиг, чараш платьелер, трикотаж кылыглар, идиктер, ой болгаш кышкы тонвар, ооддар, уруглар кедер ук кылыглар болгаш өске-даа хей-хой бараанар ыыда болгай.

«Детский мир» магазин бодунун бичии садып алыкчыларын болгаш оларның ава-ачаларын манап тур.

Елка чокка, Чаа чыл — уругларга Чаа чыл болур эвес!

Елканы уруглар боттары каастаарга база байырлалдывас.

Елкага өн-бязьын электрогирлянда отчуталтарын кыпсын каарга, уругларга кайы хире өөрүнчүг, хөглеңнг болбас дээр!

Елка садып алгалактар ону оң талакы эриктe 22 дугаар, жилпосёлокта 19 дугаар, Каа-Хем суурда 11 дугаар, Телецентр чоогунда 47 дугаар болгаш колхоз рыногунун девискээриинде магазиннериниден дарый садып алынар.

Бажыңнарыңарга чаа чыл ёлкалары чайынналган түрзүн!

ХӨГЖҮМ СОНУУРГААРЛАРГА

Музыка кижиниң өөрүшкү-маңнайлыг чоруунга эң болур. Грампластинкаларга бижиттинген танцы, эстрада аялгалары, улустуң ырлары боттарының үнеледир сонуургакчыларын черле тывар.

«Аялга» магазинниң грампластинкалар салбырының садыгжылары опера, симфония музыказын сонуургаарларга бараалгадыр хөй бараанныг.

Хөглүг оперетта үнелөөрлер ол магазинге келирге, оларның чоруу чогуур.

Түүлеп белеткээн тыва аялгаларлыг, ырларлыг пластинкалар база бар.

Байырлал бүдүүзүнүн хүннери 1972 чылдың декабрь 29-та, 30-да болгаш 31-де Кочетов кудумчузунда 40 дугаар, Ленин кудумчузунда 20, 3 дугаар, Октябрьская кудумчуда 32 дугаар, Востокта 13 дугаар, Телецентр чоогунда 38 дугаар магазиннериниң, төп гастрономнун ажылдаарын 22 шакка чедир узаткан.

Титов кудумчузунда 2 дугаар, Каа-Хем кудумчуда 15 дугаар, Алгы заводунда 18 дугаар, Жилпосёлокта 19 дугаар, Оюн Күрседи кудумчузунда 37 дугаар, рынокта 26 дугаар, оң талакы эриктe 22 дугаар, Пушкин кудумчузунда 34 дугаар, Каа-Хем суурда 50 дугаар, «Аялга» магазиннериниң, «Саян» универмагтың ажылдаарын 21 шакка чедир узаткан.

ГАРАЖЫҢ БЕЛЕТКЕ, ТИРАЖ УДАВАС!

1972 чылдың декабрь 29-та Калуга хоорайга 1972 чылдың акша-бараанныг лотереязының чаа чыл үндүрүлгезиниң ойнаашкын тиражы болур.

Ол тиражка ойнаттынар чүүлдер:

«Москвич-412» болгаш «Запорожец — ЗАЗ-966» деп 200 автомобильдер.

Оон аңгыда янзы-бүрү марималыг 600 мотоцикл, 500 телевизор, 2500 радиоприемник, 3200 соодукчу, фабрикага аргаан 1600 хевис болгаш өске-даа хей-хей үнелиг эт-сеп чүүлдери база бар.

Ол ышкаш 1-ден 500 рубль чедир акша ойнап алыышкыннары база бар. Бо үндүрүлгеге нитизи-биле 10.964.900 ойнап алыышкыннар таваржыр.

ЛОТЕРЕЯНЫҢ ЧАА ЧЫЛ ҮНДҮРҮЛГЕЗИНИҢ БИЛЕТТЕРИН ЧАА—1973 ЧЫЛ БЕЛЗЭ КЫЛДЫР САДЫП АЛЫҢАР!

ОЙНААШКЫННЫГ ТИРАЖКА КИРЖИҢЕР!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

Оттулар чүүл хереглекчилеринге

Одаар чүүлдер сайгарар республика конторазы хөмүр-даш болгаш ыяш алыр дугайында 1972 чылдың талоннарын, квитанцияларын 1973 чылдың январь 1-ге чедир күштүг деп санаарын хереглекчилерге дыңнадып тур.

1973 чылдың январь 1-ден 10-га чедир ол талоннарны болгаш квитанцияларны садып алган пунктуларынга эккеп, орнап, азы хуусаазын узадып алыры чугула.

Организациялар, колхозтар, совхозтар болгаш үлетпүр бүдүрүлге черлери талоннарның хуусаазын узадыр азы солуп алыр үезинде талоннарның ниити санын база хөмүр-даштың тонназын айытқан бүзүредилге бижикити кожар ужурлуг.

Хууда кижилер талоннарын солуп алырда паспорттарын азы бодунга хамаарышкан өске-даа документилерин көргүзер. 1973 чылдың январь 10-га чедир солуттунмаан талоннарны, квитанцияларны күш чок деп санаар болгаш бараанчыдылгаже киирбес.

Үе-шагынар камнаңар!

Чагыг хүлээп алыр черниң ачы-дузазын ажыглаңар. Четчир ассортиментилиг кылдыр бүгү продуктуларны магазиннерден алырының баш бурунгаар киирер чагыгларын хүлээп алыр. Чагыг киирер магазиннерниң дугаарлары: 9 (тел. 20-32), 22 (тел. 30-78), 19 (тел. 43-20), 38 (тел. 48-30), 20 (тел. 42-50), 50 (тел. 21-06), 40 (тел. 37-82), 34 (тел. 23-01).

ЧАА ЧЫЛДЫҢ 366.600 ОЙНААШКЫННАРЫ

Чаа—1973 чылдың шагаазы чоонишулап келген.

ЭРГИМ НОМЧУКЧУ! Күрүнеиң 3 хуулуг иштики ойнап алыышкынныг чэлизиниң облигациялары дээрге силериниң эш-өөрүңерге, төрелдериңерге, чоон кижилериңерге чаа чылдың эң эки белээ болурун билир болгай силер. БО ЧЭЛИНИҢ ЗЭЛЧЕГЛИГ ТИРАЖЫ 1972 ЧЫЛДЫҢ ДЕКАБРЬ 30-ДЕ МОСКВА ХООРАЙГА БОЛУР.

ХҮНДҮЛҮГ НОМЧУКЧУЛАР! 3 хуулуг чэлиниң облигацияларын оон ойнаашкыны болур мурнуу чарыында белек кылдыр садып алыңар!

Оон облигациялары-биле 40, 100, 500, 1000, 2500 азы 5000 рубльди ойнап ап болур силер.

3 хуулуг чэлиниң ойнаашкынныг тиражтарын чылдыңна 8 удаа эрттирил турар: февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де.

ОБЛИГАЦИЯЛАРНЫ САДЫП АЛЫРЫН УТПАҢАР!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

БАЙЫРЛАЛ АЪШ-ЧЕМИ

Хүндүлүг садып алыкчылар! Аъш-чем барааннарын бистин магазиниеривистен садып алгаш, байырлалда доюнар столунга аъш-чем дээжилерин чараш делгеп алыр болзунарза, аажок өөрүүр бис.

Балык, погаа консерваларындан, быштактардан, сүт продуктуларындан, конфеталардан, бакалеи бараанларындан, эттен болгаш балыктан кылган чемнер аймаандан садып алырын сүмелеп тур бис.

Балык—амдан, хоолулуг продукт. Далай-суг белектери-биле аъш-чемнер дээжизин көвудедиринерге организмнин чогумчалыг ажылдаарынга эргежок чугула бүдүмелдер чеминерге база көвудээр.

Хек болгаш путассу балыктар бүгүдеге ажыктыг.

МАРИНАДТААН ХЕК БАЛЫК

Хек балыкты порциялар кылдыр кескилээш, далганга боран алынар. Оон быжырыптыңар. Ынчалдыр белеткээн балыкты блюдага салгаш, оон кырынче маринадты кудуптуңар. Оон оон кырынга погаан горохтан, дээрбектей кескилээн соуна, морковтан аяныг чараш кылдыр салгылаптыңар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 24-63, редакторнун орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылчагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75. Телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар ама 2 Тираж 14.198. Чагыг № 3979

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—01396.